

1981/82:73

Torsdagen den 4 februari em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

12 § Allmänpolitisk debatt (forts.)**Anf. 98 LARS GUSTAFSSON (s):**

Herr talman! Allmänpolitisk debatt är rubriken på den här långa punkten på dagordningen. Egentligen är det inte *en* utan *flera* debatter, ofta rätt skilda från varandra, som inryms under etiketten allmänpolitisk debatt. Jag säger inte detta som kritik utan som ett konstaterande, för det syns inte vare sig på föredragningslista eller på talarlista. I det utbildningspolitiska avsnittet av debatten, som pågick några timmar före middagspausen, har frågor om grundskola och gymnasieskola dominerat. Jag har för min del valt att hålla mig till ett annat delavsnitt inom utbildningspolitiken, nämligen högskola och forskning.

Enligt propositionsförteckningen skall den tidigare beslutade och aviserade forskningspropositionen lämnas den 10 mars. Det blir då tillfälle att ta upp forskningspolitiken till en mer ingående debatt. Hur ingående debatten blir är givetvis beroende av forskningspropositionens utformning och detaljeringsgrad.

Till högskolans uppgifter hör både utbildning och forskning. På båda aktiviteterna kan man anlägga dels ett mera nyttobetonat betraktelsesätt, dels ett mera allmänskulturellt. Jag kommer här främst att uppehålla mig vid det förra.

Nyttoaspekten på utbildning och forskning är också på sitt sätt lättare och handgripligare att diskutera. Jag vill gärna framhålla att vi från socialdemokratisk sida under en följd av år betonat den aspekten starkt i våra motioner om högskola och forskning. Det har nämligen för arbetarrörelsen tett sig naturligt att betrakta högre utbildning och forskning som *ett* instrument bland flera för att förändra samhället till det bättre för de många. Flera av våra förslag under årens lopp har därför haft det gemensamma att de varit kopplade till eller insatta i ett näringspolitiskt, för att inte säga industripolitiskt, sammanhang.

Vår första tes har därvid varit att Sverige behöver satsa mer på att åter bli en bättre industrination än nu, bl. a. satsa mer på framtidsinriktade områden, såsom miljöteknik, materialteknik, datateknik, bioteknik och produktionsteknik.

Vi måste i högre grad än nu kunna sälja produkter, tekniska system, tekniska processer och tekniskt kunnande, som både utland och hemmamarknad efterfrågar.

Vi behöver mer folk som kan få reda på mer i och om våra konkurrentländer.

Vi behöver vidare förändringar i företagsstrukturen, ibland sammanslagningar, ibland uppdelningar, men framför allt ett bättre och planmässigare samarbete mellan företagen, under samhällets ledning.

Det första, en bättre industrination, kräver bättre teknisk och naturvetenskaplig utbildning och forskning.

Utbildningen av förskollärare, lågstadielärare och mellanstadielärare behöver innehålla mer matematik och naturvetenskap för att man skall kunna lägga en bättre grund för eleverna i dessa åldersgrupper.

Flickornas intresse för teknik och naturvetenskap behöver stimuleras. Därför kan det fordras t. ex. positiv särbehandling för dem vid urval till olika utbildningslinjer inom denna sektor. Det är orimligt att hälften av varje årskull genom förlegade synsätt skall bli utestängda från en viktig utbildningssektor.

Högstadiet utbildningarnas tekniska sektor behöver förändras till bättre satsningar, bl. a. på de teknikområden som jag nämnde tidigare.

Det andra, att sälja och att utforska konkurrentländerna, kräver att vi blir bättre på utländska språk och att flera kan inte bara de vanliga språken, dvs. engelska, franska och tyska, utan ryska, kinesiska, japanska osv. Det kräver vidare mer kombinationer av typen teknik-ekonomi, teknik-språk.

Det tredje, mer samarbete inom landet, kräver av dem som arbetar i vår tekniska sektor en utbildning, som är mer inriktad på samarbete inom landet, inom företagen mellan olika grupper, mellan företag inbördes samt mellan företag och samhälle. Det krävs också en bättre samplanering av utbildningen mellan de olika skolformerna, dvs. grundskola, gymnasieskola och högskola, t. ex. inom den tekniska sektorn.

Vår andra tes är att vi behöver ha en starkare men framför allt kvalitativt bättre offentlig sektor än nu. Den behöver vi bl. a. därför att det fortfarande finns berättigade behov av omsorg om barn, handikappade, sjuka och gamla. Det finns behov av bättre utbildning och forskning, och det finns även behov av en effektivare offentlig förvaltning med en snabbare beslutsprocess, en kraftfullare styrning i stort från staten genom den ekonomiska politiken och näringspolitiken, men mer av beslut regionalt och lokalt i detaljer.

Det första, om omsorgen, betyder bl. a. att vissa vårdutbildningar kan behöva förlängas, uppdimensioneras och/eller kvalitetshöjas bl. a. genom att få en fortsättning i forskarutbildning och forskning. Jag tänker då särskilt på de s. k. medellånga vårdutbildningarna.

Det andra, om utbildning och forskning, betyder bl. a. bättre samspel

mellan näringspolitik och utbildnings- och forskningspolitik. Vi måste koncentrera oss mer på utbildningar och forskning när det gäller de områden, där vi har förutsättningar att spela en roll. Det betyder, särskilt beträffande dyra utbildningar, en koncentration till färre orter – inte nedläggningar av vissa högskolor, men en bättre arbetsfördelning mellan orterna, i vissa fall en bättre samordning mellan regionens näringsliv och regionens utbildning och forskning. Det kräver då ett starkare inslag av företrädare för det omgivande samhället i vissa högskolororgan, inte tvärtom.

Det tredje, om den offentliga förvaltningen, betyder en utbildning av de anställda i offentlig förvaltning, som inriktas mer på samarbete mellan olika grenar och på bättre överblick över och förståelse för andra förvaltningsgrenars uppgifter.

Det jag nu har sagt får exemplifiera vårt partis synsätt när det gäller den mera nyttobetonade utbildningen och forskningen.

Den allmänkulturella aspekten på högre utbildning och forskning kan vara svårare att gripa om och framför allt svårare att göra mer bestämda programmatiska uttalanden om.

När det härvidlag gäller forskningen är det grundforskningen som närmast kommer i åtanke. Vi vill betona värdet av denna. Det är viktigt att inte nyttoaspekten drivs så långt att grundforskningen försummas.

Under olika tidsperioder har utbildning och forskning tillmätts olika stor betydelse som samhällsförändrande faktorer. Det manar naturligtvis till en viss försiktighet när man skall utmäta utbildningens och forskningens betydelse för samhällsförändringar. Från vårt håll ser vi emellertid utbildning och forskning som *ett* instrument – och ett viktigt sådant, men inte det enda instrumentet för förändringar i vårt samhälle.

De två teser jag tagit upp, bättre industrination och bättre offentlig sektor, finns med i vårt partis diskussion om landets nuvarande tillstånd. Det speglar också vår inställning. Vi ser ingen motsättning mellan satsningar på privat industrisektor och offentlig sektor. Vi ställer vissa villkor för satsningar på en privat industrisektor. Den måste underordna sig samhällskrav på ökade produktiva investeringar, och mindre spekulation. Den måste vidare bli mera demokratisk internt.

Industrisektor och offentlig sektor betingar varandra. För båda är utbildning och forskning viktiga.

Förändring inom industrisektor och offentlig sektor kräver därför förändring av utbildning och forskning. Knappast någon förändring är neutral, så inte heller motstånd mot förändringar. Om det har Stellan Arvidson i en dikt sagt så här:

Oföränderliga
är endast statyerna
gudar som stelnat
och deras tillbedjare som fruktar
förvandlingens budskap.

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 99 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Kanske inte vuxenutbildningen och folkbildningen står så mycket i fokus när det gäller de förslag som finns i årets budgetproposition. Men jag har anmält mig till den här debatten av ett alldeles speciellt skäl.

För en tid sedan fördes här i kammaren en interpellationsdebatt med utbildningsministern, där ett par moderata ledamöter – Margareta Gard och Alf Wennerfors – gick till attack mot arbetarrörelsen och folkbildningstanken på ett så upprörande och missvisande sätt att jag vid det tillfället helt oföberedd, på den taletid som då stod till förfogande för mig, gick upp och bemötte de värsta orättvisorna i det angreppet.

Jag trodde nämligen att uppträdandet i debatten med utbildningsministern var en engångsföreteelse. Men sedan hörde jag Alf Wennerfors i går återigen stå här och tala om hur han räknat röda nålar och av det ser socialistiska spöken både på Stockholms gator och i TCO. Då förstår jag att det är något sjukligt hos åtminstone Alf Wennerfors, någonting som man kanske skulle behöva bota. Men hur skall det gå till när det förefaller ha övergått från ett akut till ett kroniskt tillstånd.

Jag tar till orda i dag därför att jag vid det angivna tillfället upplevde de moderata talarnas inlägg som ett angrepp inte enbart på arbetarrörelsen och studiematerialet Framtid för Sverige, som var den aktuella orsaken till debatten vid det tillfället, utan i allra högsta grad som ett angrepp på folkbildningens grundprinciper och på vuxenstudierna. Man kan inte tolka det på annat sätt när Margareta Gard i debatten säger att "rätten till frånvaro på våra arbetsplatser utökas" och när Alf Wennerfors späder på med att säga: "Årsarbetstiden för en heltidsarbetande i Sverige går under 1 700 timmar i dag. I andra länder är den upp till 400 timmar längre per år för en heltidsanställd."

Herr talman! Jag finner det mot den här bakgrunden angeläget att kort erinra om vad som hänt under hela 1970-talet med en utveckling som siktat på att ge vuxna kortutbildade en chans att få en komplettering av sin korta skolutbildning. Något annat bjöds dem inte i den ungdomsskola de då gick igenom. Därför växte det helt naturligt och följdriktigt fram ett krav på förutsättningar att bjuda vuxna anställda i olika företag utbildning. Det var de fackliga organisationerna som först märkte bristerna i samma takt som ungdomsskolan byggdes ut och gymnasieskolan började ta emot nästan alla 16-åringar som lämnade grundskolan. Det var en bidragande orsak till att kravet på utbildningserbjudanden till vuxna ökade från fackligt håll. Den socialdemokratiska regeringen tillsatte också en rad utredningar, vars förslag låg till grund för förslag och beslut under 1970-talet.

Själv medverkade jag som ordförande i utredningen Studiestöd för vuxna – SVUX, som den kallades – där vi då konstaterade de svårigheter som fanns för dessa grupper. Jag skall återkomma till detta litet senare. Men först av allt vill jag slå fast att det var de stora löntagarorganisationerna – i första hand Landsorganisationen men också Tjänstemännens centralorganisation – som ställde upp på linjen att nu ge de vuxna en chans att komma in i

utbildningsorganisationen och komplettera sina bristande kunskaper. I den försöksverksamhet med vuxenutbildning – FÖVUX, som den kallades – som bedrevs konstaterades att det inte enbart var hinder i arbetslivet utan också en rad sociala skäl som måste övervinnas av den som önskade komma in i en kompletterande utbildning. Det krävdes också extra insatser för att komma till rätta med de iakttagna bristerna. Det ledde till att löntagarorganisationerna mycket snart kom fram till att något radikalt måste ske på detta område för att man skulle övervinna alla svårigheter och lättare föra de vuxna in i utbildningssituationen.

Det behövdes uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Det behövdes möjligheter till ledighet för att bedriva studierna. Det behövdes ekonomiska insatser. Löntagarorganisationerna ställde själva upp och kunde med den dåvarande socialdemokratiska majoriteten förhandla sig fram till att genom en särskild avgift, tagen ur löneutrymmet, få medel till exempelvis tim- och dagstudiestöd i syfte att lätta de ekonomiska hinder som konstaterats i den tidigare nämnda försöksverksamheten. Det var ett följdriktigt skäl till att löntagarorganisationerna engagerade sig just på den här punkten. Men det fordrades också att man fick ledighet för studierna. För att få en ledighet beslutades studieledighetslagen, också i fullt samförstånd med den socialdemokratiska regeringen. Lagen skulle bli "murbräckan" på vägen in i utbildningssamhället för de vuxna. Den innebar inte – som man skulle kunna tro av borgerliga uttalanden – att anställda helt okontrollerat springer till och från i företagen för att bedriva sina vuxenstudier. Det är ganska stränga regler som gäller, och en arbetsgivare kan i sämsta fall fördröja en studieledighet för en anställd ett antal veckor eller månader med hänvisning till att arbetsorganisationen inte får störas. Den praktiska tillämpningen har också visat att det inte blivit någon lavinartad utveckling av ledighet för studier inom företagen av den här anledningen.

När det slutligen gäller den uppsökande verksamheten så har den visat sig vara till stor nytta i arbetet att föra de kortutbildade vuxna in i utbildning igen. Enhälliga uttalanden från arbetsplatser och bostadsområden där uppsökande verksamhet bedrivits styrker det. Så vill jag vända tillbaka till den utredning jag nämnde, SVUX, där jag själv var ordförande. Av det material som vi då fick fram i samarbete med FÖVUX och genom egna undersökningar kunde vi mycket snart konstatera att ju äldre en jobbare var, desto större var motståndet att gå över till en kompletterande utbildning.

Detta är alltså en helt annorlunda bild av verkligheten inom vuxenutbildningen än den som t. ex. moderata talesmän försöker frammana i sina angrepp på arbetarrörelsen och de stora löntagargrupper som tidigare aldrig haft en chans att komplettera sin utbildning. Men de har med sin arbetslivsinsats varit viktiga kuggar i vår strävan att skapa ett Sverige där solidaritet och demokrati har en dominerande roll.

En viktig iakttagelse från 1970-talets försöksverksamhet och uppbyggnad av vuxenutbildningsmöjligheterna var att de allra flesta som gick över i en studiesituation ville börja den i en studiecirkel. De var osäkra. De ville känna sig för. Vi kunde också konstatera att många, efter det att de deltagit i en

studiecirkel, sökte sig vidare till kurser vid folkhögskola eller behörighetsgivande utbildning inom KOMVUX. Vi konstaterade därmed att grundtanterna i reformen började nå ett steg längre. Men vi kan också konstatera att studiecirkeln fortfarande är den bästa formen för de flesta vuxna som för första gången vill söka sig till en vuxenutbildning. Man känner där igen många kamrater, och man känner den solidaritet som finns inom den lilla kollektiva grupp som studiecirkeln ändå utgör. Kravet på kvalitetsutveckling inom vuxenutbildningen blev också starkare. Därför har löntagarorganisationerna sökt samarbete med ett antal folkhögskolor i landet, som med sin folkbildningstradition är lämpliga samarbetspartner inom vuxenutbildningen. I den verksamheten har tim- och dagstudiestödet varit avgörande faktorer för att satsningen på att höja kvaliteten på utbildningen lyckades.

Men så blir det år 1976 en borgerlig majoritet i riksdagen. Hur betar man sig då? Jag vill för undvikande av missförstånd ifrån inledningen säga att utbildningsminister Jan-Erik Wikström i debatten med moderaterna Margareta Gard och Alf Wennerfors den gången klarlade anslagsgivarens statens roll på ett mycket bra sätt. Dessutom visade han att han hade både kunskap och stark känsla för folkbildningens grundläggande principer. Men attackerna från de borgerliga efter 1976 ligger nog genomgående närmare moderaternas klara attack mot folkbildningen, Arbetarnas bildningsförbund, löntagarna och de kortutbildade vuxna.

I ett antal motioner sedan 1976 har moderata samlingspartiet föreslagit prutningar i de ekonomiska anslagen och på annat sätt ställt sig helt emot en fortsatt uppbyggnad av vuxenutbildningen. Det har ibland varit så fräcka attacker mot folkbildningen och studiecirkelarna att de två andra borgerliga partierna inte helt kunnat ställa upp på allt som föreslagits från moderat håll. Men nedrustning har det blivit.

Inte bara den ekonomiska sidan har attackerats. Vuxenutbildningsnämnderna, som inrättades i varje län för att medverka till att föra ut den fina reformen till de stora grupperna vuxna, var ett verk av löntagarorganisationernas förarbete. Löntagarna fick ett betydande inflytande i dessa nämnder – helt följdriktigt, med tanke på finansieringsformen med tim- och dagstudiestöden. Allt förlöpte bra. Man började finna arbetsformerna. Men i dag attackerar även vuxenutbildningsnämnderna. Sammansättningen förändras, till men för löntagargrupperna.

Under 1970-talet fick jag som ordförande i centrala studiestödsnämnden vara med om många positiva och konstruktiva diskussioner med löntagarorganisationernas företrädare om hur vi på bästa sätt skulle använda resurserna för de vuxna kortutbildade. Vi var optimistiska – vi kunde inte märka några allvarliga invändningar mot inriktningen av arbetet eller mot de uttalanden som då gjordes av mig och många andra som såg ljus på framtiden.

Jag minns att jag ofta använde uttrycket att vi, genom uppsökeriet och de ekonomiska bidragen i form av tim- och dagstudiestöd, "laddade en bomb" som, om vi inte hanterade den försiktigt, bokstavigt talat skulle explodera.

Risken fanns, menade jag, att de vuxna skulle kräva sin rätt på ett sätt som då skulle ha gett moderata samlingspartiet en *verklig* anledning att angripa svensk arbetarrörelse.

Så blev det nu inte. Svenska löntagare är ett tåligt, men framför allt realistiskt släkte. De tiger och lider när de i dag kan konstatera att i stället för att resurserna byggs ut och förbättras, fattas beslut om försämringar – i de flesta fall med en rösts majoritet här i riksdagen. Dessutom känner de i dag att Arbetsgivareföreningen går till attack med alla sina resurser mot kortutbildade vuxna anställda i företagen. Man går till attack mot de anställdas strävan att sätta sig in i exempelvis löntagarfondsfrågan, att kritiskt granska och att öppet kunna framföra förslag hur vi gemensamt – alltså även jobbarna – skall kunna medverka till att föra landet ur krisen.

Låt mig än en gång citera Margareta Gard när hon i en interpellationsdebatt om löntagarfondskurser sade: "Vi ifrågasätter inte att kurserna anordnas, men att kurserna anordnas under betald arbetstid kan vi inte tycka är riktigt." Men vad säger man då när SAF i sin kommunikationsplan i "Fondfrågan" bl. a. rekommenderar:

1. Avdelningsvisa informationsmöten i fondfrågan. Varje avdelningschef presenterar med hjälp av videokassett och slidesats företagets syn i fondfrågan.

2. Att bolagschefen eller platschefen presenterar företagsledningens syn i fondfrågan i MBL-kommittéerna och att den synen förmedlas i personaltidningen – eventuellt kompletterad med intervjuer med fackliga representanter. Och så säger man: använd då SAF:s frågebatteri.

3. Personalträffar-familjedagar med samtlig personal med företagschef och eventuellt även koncernchef som ger synen på Sveriges aktuella situation, företagets läge samt synen på fondfrågan och konsekvenserna för det egna företaget.

När detta skall ske, då hörs det inte ett ord om behovet av effektivt utnyttjande av arbetstiden.

Herr talman! Mycket mer skulle kunna sägas om de vuxnas utbildningssituation. Flera föreläsningstimmar skulle vara nödvändiga för att ge en något så när belysande bild av hur det står till i dag under den borgerliga majoriteten. Men jag skall bara nämna ytterligare en dagsaktuell sak avslutningsvis för att belysa vilken falsk multiroll exempelvis moderata samlingspartiet spelar. Jag har tidigare nämnt att man haft många motioner om minskade resurser till folkbildningen. Men nu hörde jag att man i år väckt en motion med förslag om höjning av studiemedlens totalbelopp, något som man åtminstone före 1976 har motarbetat.

Vad säger man om allt detta? Det som skett sedan 1976 är skrämmande för alla folkbildare. Inga mångordiga tal kan dölja vad som syns i praktiken. Det är en cynism mot vuxna kortutbildade att inte ge dem en chans, som de både behöver och har gjort rätt för genom att ha medverkat i att skapa förutsättningar för utvecklingen av vårt samhälle till ett mönster på många områden.

Svensk arbetarrörelse kommer inför framtiden att säga ifrån så det hörs. Vi

lovar att i riksdagen och på alla andra fält fortsätta kampen för de vuxnas rätt i utbildningssamhället. Folkbildningen skall ges ekonomiska möjligheter att arbeta vidare enligt de linjer som drogs upp under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Studieleidighetslagen måste bli vad den var tänkt att bli, ett stöd för den anställde som vill vuxenutbilda sig. Studieförbunden skall få möjligheter att fortsätta den framgångslinje de tidigare haft – under frihet och ansvar. På annat sätt skall inte folkbildningen fungera för de många människor i olika åldrar och samhällslager som inte vill annat än förkovra sig och komplettera bristerna i en kort skolutbildning i unga år.

I detta anförande instämde Karl-Erik Häll (s).

Anf. 100 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Det var en gruvlig salva som Bengt Wiklund avlossade mot moderata samlingspartiet.

Vi skall väl ändå ha klart för oss att bakgrunden till vårt agerande i dessa frågor är den ekonomiska verklighet i vilken vi lever. Ingen kan vara okunnig om att vi i dag måste spara på samhällets utgifter – på *alla* områden. Då tycker jag inte att man kan göra undantag för det här området. Det är ju alltid så att var och en som är engagerad på ett visst område menar: Spara gärna men inte just här! Jag tycker att Bengt Wiklund i sitt inlägg gör sig till tolk för en sådan inställning.

Jag vågar väl inte påstå att jag är lika mycket engagerad i folkbildningsarbetet som Bengt Wiklund, men också jag är ganska mycket engagerad i det, och jag tycker naturligtvis att det är tråkigt att man måste spara på det området. Men jag anser att vi måste finna oss i det och göra det bästa möjliga av situationen. Detta är alltså bakgrunden till att vi gör besparingar även här. Det är ingalunda så att vi gör det i någon sorts illvilja mot de människor som vill utbilda sig den vägen.

Bengt Wiklund nämnde två saker i detta sammanhang: den uppsökande verksamheten och timstudiestödet. Vi har sparat på den uppsökande verksamheten. Vad är det studieförbunden håller på med om inte just uppsökande verksamhet? Vi tycker att det rimligen borde kunna gå att något begränsa det anslag som direkt går till den uppsökande verksamhet som görs på arbetsplatserna. Den mycket omfattande propaganda som ju studieförbunden bedriver för sin verksamhet borde rimligen nå ut till den enskilda personen. Till hemmen sänds ju kursmaterial och kursprogram. Man annonserar och sprider information på annat sätt. Det borde inte vara alldeles nödvändigt – i det nuvarande ekonomiska perspektivet – med ytterligare uppsökande verksamhet i så stor omfattning som det är fråga om.

Sedan beträffande timstudiestödet. Jag har själv motionerat om en prutning av timstudiestödet. Jag tycker att det är rimligt att detta inte skall överstiga kontantlönen på arbetsplatsen, men så är förhållandet i åtskilliga fall. Det är alltså ekonomiskt förmånligt att studera på arbetstid, att givetvis bli av med den timlön som då gäller men i stället få timstudiestöd, som ofta

ligger högre än lönen. Vi som kommer från tekobygden vet att det där förhåller sig på det sättet att det är lönande, om jag får använda det uttrycket, att studera på arbetstid, därför att det stöd som utgår är högre än lönen. Nu påstår jag verkligen inte att timstudiestödet utnyttjas på ett speciellt sätt av tekoanställda. Jag gör bara en jämförelse mellan timstudiestödets nivå och den utgående lönen.

Bengt Wiklund har hängt upp sig på att några moderater vågat angripa det socialdemokratiska studiematerialet, och jag vill något beröra den frågan. Jag vågar tro att samtliga partier går ut med ett politiskt inriktat studiematerial, som man arbetar med inom partierna i samarbete med det studieförbund som står varje parti närmast. Så gör vi i moderata samlingspartiet i samarbete med Medborgarskolan, så gör uppenbarligen mittenpartierna i samarbete med Vuxenskolan och så gör socialdemokraterna i samarbete med ABF. För detta utgår statsbidrag, och det finns definitivt ingen anledning att säga någonting om det. Men när man använder detta studiematerial på arbetstid och tar emot timstudiestöd, då tycker faktiskt jag att det finns anledning att reagera. Det står ju i materialet, herr talman, att det är ett rent valmaterial, som skall utbilda valarbetare för socialdemokraterna. Jag tycker att det är fel att de studierna skall få ske på arbetstid mot timstudiestöd.

Anf. 101 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Jag fick nu bekräftelse på att det tydligen är ett kroniskt tillstånd hos många inom moderata samlingspartiet att anse det felaktigt att arbetare får bedriva sina studier på arbetstid. Jag vill uppmana herr Nyhage att titta på SAF:s kompendium för att se hur man skall bedriva kampanjer på arbetsplatserna när det gäller matchen om löntagarfonderna. Då får herr Nyhage verkligen erfara att det inte är fråga om att det kostar på arbetsplatsen. Då får det kosta nästan vad som helst.

Sedan några fel i herr Nyhages anförande: Tekoindustrins anställda ligger i ett sådant genomsnittslöneläge, herr Nyhage, att de inte tjänar någonting på att bedriva studier med timstudiestöd – inte ett öre! Genomsnittslönen för hela LO-sektorn ligger avsevärt mycket över det timstöd som utbetalas, och vi har från arbetarrörelsen motionerat om en höjning av detta studiestöd.

Det är en oförskämndhet att säga att just de grupper som med sina arbetsinsatser har medverkat till att bygga upp det här samhället skall utsättas för det sparande som herr Nyhage har blivit professor i under åren sedan man vann valet 1976. Före den tiden var herr Nyhage ingen stor profet när det gällde att kämpa för att spara på alla områden. Det är alldeles självklart att även vi är medvetna om behovet av att spara, och vi spar också. Men man kan spara med litet urskillning och med olika åtgärder.

Jag måste säga än en gång att jag tycker att ni i moderata samlingspartiet borde försöka komma ur det här kroniska tillståndet och försöka se positivt på att människor genom vuxenstudier blir kritiska samhällsmedborgare, som kan ge förslag ute i samhället och medverka till att samhället utvecklas på ett för alla grupper riktigt sätt – inte minst de stora grupper inom löntagaror-

ganisationerna som vill medverka i detta arbete och inget hellre önskar än att få fortbilda sig.

Anf. 102 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! För det första måste jag konstatera att det rådde helt andra ekonomiska villkor före 1976 än det gör nu. Det måste Bengt Wiklund rimligen vara medveten om.

För det andra tackar jag för utnämningen till professor, som jag skulle ha blivit efter 1976. Det kan möjligen bero på att jag efter 1976 har konfronterats med Bengt Wiklund och gått i hans lära – det kan ha gett mig den fina utbildningen.

Vidare: Det är inte fråga om att förmena de anställda rätten att få studera. Det gäller inte det, utan det gäller om man mot timstudiestöd skall delta i en undervisning som – enligt föreliggande studieplan – är direkt inriktad på att utbilda socialdemokratiska valarbetare. Det är det jag reagerar emot. Jag har inte förmenat den anställde att studera på arbetstid, men jag anser att i ett kärvt ekonomiskt läge skall vi vara något återhållsammare beträffande nivån på timstudiestödet.

Jag generaliserade inte när jag nämnde de tekoanställda. Men jag vågar påstå att det finns tekoanställda med timlöner som ligger under timstudiestödet, även om det också finns tekoanställda med timlöner som ligger över detta stöd. Det är inte rimligt att man skall kunna lämna sitt arbete och avstå från lönen för att sedan studera och få en högre ekonomisk ersättning. Därför tycker jag att timstudiestödet bör begränsas något.

Den stora skillnaden mellan den här verksamheten och den som SAF bedriver är att såvitt jag vet tar SAF inte emot statsbidrag för att bedriva sin verksamhet för att slå vakt om sina egna företag. På arbetstid mot timstudiestöd utbildas nu socialdemokratiska valarbetare i avsikt att genomföra socialiseringsfonderna, som syftar till att socialisera det svenska näringslivet. Det tycker jag är fel. Jag tycker däremot inte att det är fel att varje parti för sig har politiska cirklar för sina medlemmar som man får statsbidrag för. Det är rätt och riktigt, och så handlar också vi inom Medborgarskolan.

Försök, Bengt Wiklund, att förstå den stora skillnaden i våra sätt att resonera.

Anf. 103 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Jag försöker förstå den stora skillnaden mellan våra resonemang. Jag är helt klar över att det har blivit andra ekonomiska villkor efter 1976, och det framhöll jag också i inledningen till mitt anförande. Men det behöver inte innebära att man drar ned stödet för just dessa grupper. Man kunde åtminstone hålla det något så när på oförändrad nivå. Men Hans Nyhages parti har varit med om att bl. a. åstadkomma en galopperande inflation som gör att det inte blir så lätt. Utbildningsministern Jan-Erik Wikström diskuterade den här frågan med Hans Nyhages partivänner i en interpellationsdebatt. Han förstod principerna, han förstod de grundläggande

de dragen i folkbildningstanken. Men partivännerna förstår inte Hans Nyhage.

Sedan påstår Hans Nyhage att det som Arbetsgivareföreningen håller på med är någonting annorlunda. Det annorlunda är att SAF inte får något statligt bidrag. Men om jag inte tar fel – jag kanske får ta tillbaka detta, men jag säger det ändå – kommer SAF att dra av kostnaderna för att de driver denna verksamhet i företagen.

Om det är någon eller några tekoarbetare eller andra löntagare som ligger något under genomsnittslönen som skulle tjäna någon krona på att de bedriver studier med timstudiestöd på arbetstid, skall vi då missunna dem det? Jag tycker att det är en cynism i allra högsta grad. Även om Hans Nyhage och jag har höga inkomster behöver vi inte missunna andra löntagare timstudiestödet.

Jag hoppas att denna diskussion förs hem till Boråstrakten, så att Hans Nyhage får svara hemma för sina uppgifter.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 104 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! De statliga subventionerna till boendet och bostadsbyggandet har fått en dramatisk ökning under senare år. Floran av olika bidrag och fördelaktiga lån är också så omfattande att det i dag är omöjligt för den enskilde att räkna fram den verkliga boendekostnaden, oavsett om vederbörande bor i hyresrätt, bostadsrätt eller egenägt småhus. Den statliga bostadslånegivningen innehåller ett nätverk av regleringsmekanismer. Lånreglerna styr genom sin utformning byggandet. Ett totalt nytänkande är nödvändigt för att inte bostadsbyggandet i framtiden totalt skall säcka ihop. Knut Billing kommer senare i debatten att redogöra för vissa förslag som vi moderater presenterat på detta område i årets partimotion, och då främst införandet av ett nytt lånesystem.

Räntesubventioner och bostadsbidrag är dryga utgifter i statsbudgeten. Bostadsbidragen är ett riktat stöd till vissa inkomstsvaga grupper. Även om man kan diskutera storleken av detta stöd, liksom till vilka det i första hand skall utgå, är det vår uppfattning att stödformen är i princip riktig. Moderata samlingspartiet har tidigare lagt fram förslag på hur kontrollen av bostadsbidragen enkelt kan göras genom preliminärutbetalningar och en slutlig avräkning på slutskattosedeln.

Liksom tidigare anser vi att bostadsbidrag till hushåll utan barn bör avvecklas. Bidraget, som är inkomstprövat och avtrappas redan vid låg inkomst, har alltmer förlorat betydelse. Det reella värdet har sedan det infördes 1974 mer än halverats och administrationskostnaden är orimligt stor i förhållande till det utbetalda beloppet, som är högst 200 kr. per månad. Genom ett avvecklande av detta bidrag sparar staten 107 milj. kr.

Statens stöd till bostadsförsörjningen uppgår nästa budgetår till i det närmaste 17 miljarder kronor. Av detta belopp beräknas preliminärt 7,9

miljarder gå åt till räntesubventioner. Ökningen har under senaste åren varit 1,5–2 miljarder kronor per år. Här är det i motsats till bostadsbidragen fråga om ett generellt bidrag som ströms ut lika för alla – fattig som rik – pengar som staten tidigare har tagit in av skattebetalarna. Det är ett lysande exempel på vad vi moderater brukar kalla rundgång av pengar. I den samhällsekonomiska situation som vårt land nu befinner sig i är det helt nödvändigt att göra besparingar på de generella bostadssubventionerna. Här måste man verkligen beklaga att bostadsministern icke förmått lägga något förslag i budgetpropositionen utan bett att få återkomma senare i år. På ett så viktigt område som slukar så stora pengar i budgeten borde riksdagen ha fått regeringens förslag i rätt tid.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning skall skatte-, låne- och ränteregler utformas så att neutralitet uppnås mellan boende i småhus och flerfamiljshus, mellan olika byggherrar och upplåtelseformer. Räntesubventionerna måste på sikt avskaffas till den del de inte är motiverade av skilda skatteregler för olika upplåtelseformer. Detta förutsätter dock reformer på både bostads- och skattepolitikens område. I avvaktan på en sådan omläggning kan dock redan nu vissa justeringar och besparingar göras.

Det statliga bostadsfinansieringssystemet med en garanterad ränta som höjs lika mycket varje år infördes med utgångspunkt i en betydande lägre inflationstakt än den vi haft sedan systemet infördes. Resultatet har blivit att den garanterade räntan har höjts för litet i gamla hus i förhållande till nyare hus. Även gamla hus, som varit billiga att bygga och som därmed har lägre hyror, subventioneras. Med stigande räntenivå ökar subventionerna också för äldre hus. Den statsfinansiella belastningen ökar inte bara för nya hus utan också för gamla. Till en del har dessa effekter kompensrats under senare år genom engångshöjningar. Vi föreslår nu att den garanterade räntan höjs 8 % årligen i flerbostadshus.

För nya hus görs höjningen från nuvarande garanterade ränta på 3 %, vilket innebär att ett hus som byggs 1983 får en ränta på 3 % och 1984 3,24 % osv.

För äldre årgångar beräknas en ingående garanterad ränta för 1982. Höjningen med 8 % görs för varje år av husets livslängd t. o. m. 1982. Höjningen görs med utgångspunkt i en garanterad ränta på 3,4 % under nybyggnadsåret. Detta innebär exempelvis att den garanterade räntan för ett hus som byggts 1978 höjs från 4,5 % till 5,0 % 1983. Fr. o. m. 1983 höjs den garanterade räntan 8 % om året såsom för nya hus.

Vårt förslag innebär att subventioneringen av flerfamiljshusens kapitalkostnad i nuvarande ränteläge begränsas till de 17 första åren av husens livslängd.

En ökning av uppräkningsstakten har redan beslutats av riksdagen för småhus. Ändringen kommer att vara fullt genomförd 1983. Med de regler som gäller kommer uppräknningen under de första fem åren att vara i det närmaste identisk med den av oss föreslagna uppräknningen för flerbostadshus. De engångshöjningar som nu genomförs betyder att småhusens kapitalkostnader subventioneras under ca åtta år. En omläggning av

systemet får för småhusens del därför anstå till dess att en ny engånghöjning kan bli aktuell.

Då tidigare sänkningar av den garanterade räntan motiverats av höga marginalskatter och stora ränteavdrag, finns det nu anledning, inför kommande marginalskattesänkningar, att återgå till en något högre ränta.

Den föreslagna omläggningen av systemet för flerfamiljshus beräknas medföra en besparing på ca 2 miljarder kronor för helt budgetår. För budgetåret 1982/83 uppgår dock besparingen till ca 1 miljard kronor.

För de boende beräknas omläggningen innebära att hyrorna i genomsnitt för en normal bostad höjs med 150 kr. i månaden. En stor kapitalkostnadsökning i vissa äldre årgångar kommer att jämnas ut med hänsyn till sammansättningen av beståndet i de allmännyttiga bostadsföretagen. Hyreshöjningen kommer att i huvudsak röra äldre hus som generellt sett har lägre hyresnivå. Det nya beståndet berörs endast marginellt. Vårt förslag innebär att likhet i kostnaderna mellan besittningsformerna åter uppnås.

De ur samhällsekonomisk synpunkt nödvändiga besparingarna på de generella bostadssubventionerna medför således begränsade kostnadsökningar för hushållen.

De inkomstsvaga hushållen kommer att kompenseras genom höjda bostadsbidrag eller flerbarnstillägg. Vi föreslår därför att 350 milj. kr., räknat per år, reserveras för ändamålet.

I detta sammanhang måste jag, herr talman, något beröra det uttalande som bostadsminister Birgit Friggebo gjorde i förra veckan i TV 2:s Rapport. Hon sade då följande:

”Moderaterna höjer kostnaderna med upp till 400 kr./mån. för en trerumslägenhet fr. o. m. den 1 juli i år om det förslag som de nu lagt till riksdagen blir verklighet. Det är så moderaterna vill spara 2 miljarder inom bostadssektorn. Hela besparingen åläggs dem som bor i flerfamiljshus med statliga lån. Effekten uppnår man genom kraftiga räntehöjningar på dessa lån.

Det är en höjning förutom den som parterna på hyresmarknaden har enats om för 1982.

Jag har tidigare haft anledning att varna för moderat bostadspolitik. Det här förslaget är dock värre än vad som hittills varit känt. Den enda rimliga förklaringen till att moderaterna lägger ett så orealistiskt förslag är att de vet att det aldrig kommer att genomföras.”

Det var minsann inte mycket i det uttalandet som var riktigt. Det är verkligen anmärkningsvärt att bostadsministern gör dylika uttalanden utan att ens känna till alla förutsättningar för den omläggning av räntebidragssystemet som vi föreslår. Dessa presenterades nämligen i en motion som jag avlämnade dagen efter det att Birgit Friggebo gjorde sitt uttalande i TV. Karin Söder har också blivit lurad av Birgit Friggebos uppgifter och här i kammaren tidigare i dag felaktigt talat om hyreshöjningar på 400 kr.

Jag skall bara ge ett exempel på hur totalt gålet Birgit Friggebo har räknat. I ett pressmeddelande från bostadsdepartementet påstår hon att bostäder

byggda 1982 skall få en hyreshöjning på 200 kr. i månaden, enligt vårt förslag.

Sanningen är den att just detta år ger vårt förslag något mera i räntebidrag än vad fallet är f. n. Om det skulle bli någon ändring skulle det i så fall bli en hyressänkning i bostäder byggda 1982.

När man går igenom övriga delar av Birgit Friggebos uträkningar finner man samma tendens – siffrorna är fullständigt gripna ur luften.

Ser vi till helheten medför vårt förslag ett behov av en hyreshöjning som för en normalbostad i de allra flesta fall ligger mellan 110 och 150 kr. per månad. Uppgiften att hyreshöjningen kommer den 1 juli i år är ren lögn. Vi har klart deklarerat att reformen skall börja gälla från årsskiftet 1982-1983. Den enkla förklaringen till detta är att årets hyresförhandlingar är avslutade, vilket bostadsministern borde känna till.

Vårt förslag är rimligt och realistiskt att genomföra och borde kunna hjälpa Birgit Friggebo när hon under de närmaste veckorna sitter och försöker skriva ihop det förslag som hon inte lyckades presentera i budgetpropositionen. Jag skulle vilja ge Birgit Friggebo ett gott råd. Spara tid och ansträngningar! Lägg fram det moderata förslaget i en proposition snart!

Anf. 105 PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Vi hade här i landet en mycket duktig skådespelare som hette Lars Ekborg. Tyvärr gick han bort i alltför unga år, men han var mycket begåvad såväl när det gällde drama som lättare underhållning.

Någon gång på 1960-talet uppträdde han i en monolog där han spelade nyhetsuppläsare i radio. Den monologen handlade om hur eländigt det då var i vårt samhälle och det lät ungefär så här i Lars Ekborgs tappning: "Elände, elände, elände—Gunnar Sträng—elände. Elände, elände, elände, Erlände – förlåt, Erländer skall det visst vara..." osv.

Ja, så kunde det låta i ett nöjesprogram på 1960-talet. På 1960-talet då vi hade full sysselsättning och nästan ingen arbetslöshet, då inflationen var låg och då räntan var låg. Då stora budgetunderskott var okända begrepp, därför att Gunnar Sträng såg till att hålla ordning på rikets affärer. Då statsskulden låg på litet drygt 50 miljarder kronor och den statliga utlandsskulden var nästan obefintlig och då statsskuldräntorna – som nu är den näst största posten – knappast märktes i nationalbudgeten.

Man kan, herr talman, skämtsamt fråga sig vilka uttryckssätt Lars Ekborg skulle ha valt om han varit med i dag för att i ett nöjesprogram beskriva tillståndet i nationen och de styresmän som nu förvaltar landets ekonomiska och andra tillgångar. Jag har en känsla av att den svenska humorn saknar uttrycksmedel för hur dagens situation skall beskrivas mot bakgrund av Lars Ekborgs monolog från 1960-talet.

Herr talman! Så åter till allvaret. När man nu tar del av regeringens ansträngningar att leva upp till de mål som den har ställt upp för sig och lovat moderaterna att genomföra kan man bara konstatera – vilket flera har gjort i den här debatten – att det är de svaga grupperna i samhället som får betala.

Det är de arbetslösa, de sjuka, de handikappade – och de gamla, som med sin idoga flit har byggt upp vårt samhälle – som skall dra det tyngsta lasset av mittenregeringens, för att inte säga moderaternas, s. k. besparingsförslag.

Ser vi oss om i vårt samhälle har vi inte svårt att upptäcka stora brister överallt. För att ta ett enda exempel, som är ganska näraliggande, har vi i vinter fått erfara hur järnvägstrafiken har klappat ihop, hur 75 % av pendeltågen har stått stilla ibland, hur gator, vägar och trottoarer har korkats igen av is och snö; detta samtidigt som 150 000 människor, däribland 60 000 ungdomar, går utan arbete och kostar samhället enorma belopp i form av arbetslöshetsunderstöd och uteblivna skatteinkomster. Det är klart att vän av ordning då kan fråga sig varför man i all sin dar inte försöker göra någonting åt detta. Varför inte i stället ge dessa människor arbete, när det nu finns möjligheter att skaka fram arbeten – särskilt när man vet att de arbetslösa inget hellre önskar än att få ett jobb!

Här har borgerliga regeringar på sistone lagt fram det ena sparpaketet efter det andra, men resultatet har bara blivit att budgetunderskotten ökat med ca 10 miljarder kronor för varje besparingspaket som presenterats. Alla måste väl snart inse att denna ekonomiska politik har havererat. Visst måste vi spara – det säger vi socialdemokrater också – men nu håller vi på att spara oss till döds i vårt land, om besparingarna skall drivas efter de borgerliga modeller som praktiseras.

Regeringen har däremot inga svångremmar att erbjuda till kapitalägare, börsspekulanter och aktieägare. Dessa grupper har blivit ett slags frälse som slipper åtstramningar. I stället göder man f. n. den svenska aktiebörsen med bl. a. generösa avdrag för aktievinster, skattefonds- och aktiefondssparande. Detta senare håller på att utveckla sig till en Ebberöds bank för statens räkning.

Som vi har påvisat i vår motion om den ekonomiska politiken är de höga kurser som vi nu har på fondbörsen inte föranledda av tron på svensk industri och svenskt näringsliv, utan de beror på de skatteförmåner som är knutna till skatte- och aktiefondssparandet.

Det är ju, som tidigare har påpekats i denna debatt, på det sättet att av de ca 3 miljarder kronor som dessa sparformer har dragit till sig sedan de infördes har staten – dvs. skattebetalarna – bjudit på hela 2 miljarder kronor i form av skattesubventioner. Det finns dessutom inget som helst bevis för att det skulle vara fråga om något nysparande i det här sammanhanget, utan det är i stor utsträckning sådana medel som flyttats över från andra tidigare konton, dvs. från redan befintliga sparformer.

Det finns nu ca 300 000 sådana skattefondskonton i landet, som till 60 % är skattesubventionerade. Man har startat en stor annonskampanj i tidningspressen överallt i landet för att försöka öka antalet konton till 500 000 – det är en målsättning. Även i den annonskampanjen ligger det skattemedel, som har förts över via lönesparkommittén. Jag tycker inte det finns anledning att i detta skattesubventionerade system lägga ned ytterligare skattepengar på reklam kring detta system. Man kan verkligen fråga sig vad som skulle hända med vårt lands ekonomi och med aktiebörsen, om alla inkomsttagare – ca 4

miljoner – skulle utnyttja dessa förmåner och möjligheten att gå in i detta skattefondssparande. Vad skulle det innebära för samhället, och var skulle vi då hamna? Det är en fråga som jag gärna skulle vilja ställa till landets ekonomi- och budgetminister Wirtén. När han i går deltog i debatten, hade han inte ett ord att säga om sin egen budget, som han nyss presenterat för riksdagen. Hans anförande var en allmän jeremiad mot löntagarfonder och ett försvar för skattefondssparandet. Det är ganska märkligt. Det är nog första gången i riksdagens historia som en budget- eller finansminister inte har haft något att säga om sin egen budget i riksdagens allmänpolitiska debatt.

Vi kan nu konstatera att de borgerliga regeringarnas sysselsättningspolitik kapitalt har misslyckats. Detta kan man se av de ständigt ökande arbetslöshetssiffrorna och antalet varsel om driftsinskränkningar som nu hopar sig hos länsarbetsnämnderna runt om i landet.

Arbetsmarknadsverket har nyligen förklarat att arbetslösheten blir betydligt värre än vad regeringen räknat med i budgetpropositionen. Och det finns all anledning att fästa större avseende vid den ansvariga myndighetens bedömningar än vid de fromma förhoppningar som kommer till uttryck i mittenregeringens budgetproposition.

Det är obegripligt att regeringen i detta bekymmersamma läge fortfarande vägrar att använda byggande och investeringar för framtiden som motor i vår ekonomi.

I tider med ökad skuldsättning utomlands och stora bekymmer med bytesbalansen gentemot vår omvärld är det viktigt och riktigt att satsa på sådan verksamhet som går att klara utan nämnvärt utlandsberoende. En sådan verksamhet är utan tvivel byggandet.

Byggandet kan räknas som den mest importsnåla verksamhet som vi i vårt land kan syssla med. Vi kan skaffa fram kapitalet. Vi har gott om byggarbetskraft, och de flesta råvarorna finns inom landet. Det är i stort sett bara att bestämma sig för att sätta i gång.

Under fjolåret byggdes det bara drygt 40 000 lägenheter i vårt land. Och regeringen räknar i budgetpropositionen med att det under innevarande år kommer att byggas ännu färre, kanske bara 35 000 lägenheter.

Detta sker samtidigt som byggnadsverksamheten även på andra områden i samhället dras ned kraftigt, t. ex. väg- och brobyggande, industribyggande och övrigt byggande inom offentlig sektor.

Får denna negativa utveckling på byggområdet fortsätta, riskerar vi att med tiden bli utlandsberoende även på detta område. Vi skulle inte längre ha kvar en fungerande byggindustri efter det att den kvalificerade arbetskraften hade tvingats över i annan verksamhet och rekryteringen av ny byggarbetskraft upphört. Och den omfattande byggmaterialindustrin i vårt land skulle få stora svårigheter att över huvud taget överleva.

En ökad satsning på byggande har betydande spridningseffekter på annan verksamhet i samhället. Det ger jobb inom transportsektorn, metallindustrin, byggmaterialindustrin och möbeltillverkningen. Man brukar räkna med att varje byggnadsarbetare som är i produktion ger jobb åt ytterligare tre

anställda inom andra sektorer av näringslivet.

I bl. a. Skaraborgs län, det län som jag representerar, har vi en betydande koncentration av industri som är starkt beroende av verksamheten inom byggsektorn. Det alltför låga byggandet i landet har medfört inskränkningar inom möbeltillverkningen, isolermaterialindustrin samt jord- och stenindustrin.

Det bör i sammanhanget påpekas att över hälften av de varsei om driftsinskränkningar som nu ligger hos länsarbetsnämnden i Skaraborgs län, vilka f. n. berör 6 760 personer, återfinns i den industri som är beroende av byggnadsverksamheten. Det bör vidare påpekas att närmare 700 byggnadsarbetare redan nu går arbetslösa bara i Skaraborgs län, vilket innebär 22 % av samtliga byggnadsarbetare. Och detta är siffror som ständigt växer. Jag tror att det bara är Norrbotten som har en högre andel arbetslösa byggnadsarbetare.

Med hänsyn till denna dystra utveckling på byggområdet måste statsmakterna och främst regeringen nu ta sitt ansvar och på nytt satsa på byggandet som motor i vår ekonomi. Vi har definitivt inte råd med att göra byggindustrin till en ny krisbransch, vilket vi är på väg att göra med denna utveckling. Att bygga för framtiden är ett mycket bra sätt att börja ta vårt land ur den ekonomiska krisen.

Antalet arbetslösa i Skaraborgs län närmar sig nu 6 000, vilket betyder att ca 5 % av arbetskraften går utan arbete. Det är en siffra som ligger klart över riksgenomsnittet. Det här är utomordentligt nedslående för vårt län, som tidigare haft en stabil arbetsmarknad.

Ungdomsarbetslösheten, herr talman, är den värsta komponenten i detta avseende. Ungdomsarbetslösheten är ett socialt ont, som måste bekämpas med alla tillgängliga medel. Av de 6 000 arbetslösa som jag redovisade för Skaraborgs län är nästan hälften ungdomar under 25 år. Händer det ingenting för deras del snart, i Skaraborgs län och på andra håll i landet, riskerar vi att få en social utslagning av dessa ungdomar som gör att de kanske aldrig någonsin får fotfäste på arbetsmarknaden – inte ens i ett bättre sysselsättningsläge. Därför är det oerhört viktigt att man nu verkligen tar tag i dessa problem och ser till att i första hand våra unga får meningsfulla jobb, om de skall ha någon chans att klara det hårda liv som de kommer att möta.

Anf. 106 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Det råder i dag i huvudsak balans mellan utbud och efterfrågan på bostäder, trots det förhållandevis låga bostadsbyggandet. Bostadsbrist i mer traditionell mening är ett problem begränsat till ett mindre antal kommuner, framför allt i Stockholmsregionen.

Även om det inte nu föreligger bostadsbrist finns det all anledning att upprätthålla en sådan nyproduktion och saneringsverksamhet att en bristsituation inte uppkommer. Det allvarliga är emellertid att dagens bostadspolitik inte möjliggör ett ökat bostadsbyggande, än mindre ett byggande anpassat till människornas önskemål.

Produktionskostnaden för ett bostadsbyggande i enlighet med gällande föreskrifter uppgår till ca 5 000 kr. per kvadratmeter. Kostnaden för staten blir genom nuvarande system med generella räntesubventioner mycket hög för varje nyproducerad bostad. Även konsumenten upplever sin direkta boendekostnad som hög.

I nuvarande samhällsekonomiska situation är en av förutsättningarna för återställd ekonomisk balans att statens och kommunernas utgifter anpassas till vårt lands reala resurser. Besparingarna på bostadssektorn måste främst gälla generella subventioner som utgår till alla – vare sig de behöver dem eller inte. När de generella bostadssubventionerna trappas ned – och att så sker är ofrånkomligt – måste bostadsproduktionen avregleras och effektiviseras samt anpassas till dagens ekonomiska realiteter, så att de totala bostadskostnaderna därmed kan pressas ned. Om inte detta sker, torde det bli omöjligt att upprätthålla en bostadsproduktion som tillgodoser konsumenternas efterfrågan.

Låneregler och föreskrifter måste syfta till att anpassa bostäderna till konsumenternas reella önskemål och köpkraft. Den statliga bostadslångivningen innehåller i dag ett nätverk av regleringsmekanismer. Speciella krav ställs på standard och utformning av bostäderna. Lånreglerna styr genom sin utformning det som byggs. Lånearkitektur är en realitet, påtagligare i vårt land än i de flesta andra länder.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning måste de nuvarande räntesubventionerade bostadslånen – med alla deras byråkratiska regleringsmekanismer – ersättas med lån som utgår efter schablonmässiga regler. Vi har därför föreslagit att statligt lån för byggande skall utgå som enhetslån per lägenhet.

Räntebidrag kan sedan kopplas till detta lån på samma sätt som i dag. Om lägenheten kostar mer än vad som täcks av enhetslånet får denna kostnad täckas med tilläggs lån till marknadsränta. Lånesystemet hör i princip inte innehålla något moment av kostnads kontroll. Den byggande skall ges frihet att anpassa det byggda till konsumenternas önskemål. Den enda begränsningen är att byggnadsobjektens kreditsäkerhet inte riskeras.

Detta lånesystem innebär att nuvarande läsningar vad gäller okonventionellt byggande eller utnyttjande av tidigare ej använd teknik elimineras. Vi skulle vidare få den flexibilitet som i dag saknas. Vid snabb kostnadsökning i byggandet skulle inte akuta problem uppstå. Bristande anpassning till kostnadsutvecklingen av lånebeloppen skulle inte, som i dag, medföra att statliga lån uteblir. Finansieringen skulle klaras med tilläggsbelåning till marknadsränta.

Herr talman! Det lånesystem som jag här kortfattat redogjort för innebär att styrningen av bostadsbyggandet skulle förändras i grunden. I stort sett hela den hantering som i dag ligger på bostadsstyrelse och länsbostadsnämnder i fråga om prövning av olika byggnadsprojekts kostnader mot olika kostnadschabloner m. m. skulle kunna upphöra och ersättas av sedvanlig kreditriskprövning.

Kammarens ledamöter skulle bli förvånade – ja, de flesta säkert skrämde –

om jag här visade upp den mängd blanketter som byggherren för ett högst ordinarie projekt tvingas leverera till länsbostadsnämnd och bostadsstyrelse. Det är beklagligtvis mycket få ledamöter här i kammaren i kväll, så det är inte så många som kan bli förvånade eller skrämde, men jag skall ändå ge ett litet smakprov på vad som kan förekomma i den här blankettfloran.

Jag har här en blankett på fyra sidor som är avsedd för beräkning av låneunderlag, dvs. hur mycket man får låna för visst byggnadssätt. Låt mig ge några exempel på uppgifter som den lånesökande i förekommande fall skall inge till myndigheten:

Takpannor med inspektionsutrymme ger ett låneunderlag på 225 kr. per m². Utan inspektionsutrymme är beloppet 205 kr. Om man i stället väljer papp med inspektionsutrymme blir låneunderlaget 205 kr. per m². Utan inspektionsutrymme blir det 185 kr.

Om vi ser på uppgifterna för trappor, hissar och liknande, finner vi att källartrappa med steg eller annan utvändig trappa ger 1 000 kr. per styck. Sedan är det ett tillägg för varje steg med 170 kr.

Städtrum med avloppstratt ger 1 700 kr. per styck. För sopsäcksväxlare med komprimering blir underlaget 5 800 kr., för sopsäcksväxlare utan komprimering 2 500 kr. "D:o tillägg per säck (se anvisning)" ger 500 kr. per styck.

Räcke eller skärm vid balkong, loftgång m. m. ger ett underlag på 200 kr. per meter. Fönsterdörr från lägenhet till terrass eller franskt fönster (högst 2 per lägenhet) ger 420 kr. per styck. Frys om minst 100 liter i särskild skåpenhet ger ett underlag på 1 000 kr. per lägenhet.

Jag skulle kunna fortsätta en lång stund med en rad liknande exempel ur denna märkliga blankett.

Jag har här en annan blankett. Den är resultatet av bostadsstyrelsens förenklingsarbete. Här skall nu bl. a. lämnas uppgift om byggherre-, ränte-, kreditiv- och konsultkostnader för tomt, grundberedning och grovplanering, finplanering och tomtutrustning samt byggnad.

Jag har talat med byggherrar inom allmännyttan som bygger genom totalentreprenad. Det är enligt deras uppfattning helt omöjligt att redovisa de uppgifter som efterfrågas. Företagen fyller därför i blanketterna med fakta och uppgifter som de tror överensstämmer med myndighetens förväntningar.

Vad bostadsstyrelsen gör med uppgifterna har jag ingen aning om. Jag befarar det värsta, nämligen att de ligger till grund för någon statistikbevisning av gällande lånreglers förträfflighet.

Ett nytt och förenklat lånesystem, som dessutom gör blanketter som dessa obehövlige, kommer – det är jag övertygad om – att hälsas med bifall av alla, utom möjligen bostadsverket.

Om den nödvändiga kostnadspressen inom bostadsproduktionen skall bli verklighet, krävs också en revidering av föreskrifter som Svensk Byggnorm (SBN). Vi moderater har under flera år kritiserat SBN. Här blandas nämligen föreskrifter med råd och exempel. Alla som sysslar med praktisk bostadspolitik vet att många byggnadsnämnder utnyttjar sin ställning och

kräver lösningar i enlighet med byggnormens exempel. En enskild byggnadslovssökande har i allmänhet inte den kunskap som krävs för att argumentera med myndigheten, och för ett byggföretag är det av stort värde att ha goda relationer med myndigheten, samtidigt som det kan vara billigare att acceptera en dyrare och sämre lösning än att med försening driva igenom sin rätt.

Om det nu anses nödvändigt att ge byggare, enskilda och företag, råd eller exempel på lämpliga utföranden, bör dessa inte redovisas i SBN, utan i annan ordning och klart och entydigt ges karaktär av ren information.

Enligt vår uppfattning är gällande föreskrifter alltför omfattande och detaljrika. Vid kommande revidering av SBN bör därför befintliga föreskrifter ersättas med enkla tekniska funktionskrav och ett fåtal bindande bestämmelser. Då skulle en stor del av det byggkrångel som den byggnadslovssökande i dag möter elimineras.

En tredje åtgärd för att dämpa de höga produktionskostnaderna är att begränsa den ofta mycket höga och dyra kommunala exploateringsstandarden. Stora kostnadsänkringar kan uppnås genom åtgärder rörande den yttre miljön, exempelvis gångvägar, gräsmattor, dagvattenledningar, lekplatser och parkeringsanläggningar.

Riksdagen beslöt för några år sedan att möjliggöra s. k. produktionskostnadsbelåning för hyresrätts- och bostadsrättslägenheter. Motivet var att inflyttningshyrorna härigenom skulle sänkas.

Systemet har emellertid utöver denna avsedda effekt kommit att innebära en icke alls avsedd konkurrensförsämring för småhus med äganderätt. Månadskostnaden i *identiska* hus upplåtna med äganderätt resp. bostadsrätt är vid inflyttningstillfället 300 kr. högre i äganderättshuset. Denna effekt har resulterat i att småhusbyggarna, inte minst HSB, till mycket stor del lagt om sin produktion från småhus med äganderätt till småhus med bostadsrätt. Förändringen har enbart dikterats av detta ekonomiska skäl. Konsumenterna vill nu liksom tidigare i första hand ha småhus med äganderätt.

I avvaktan på ett nytt lånesystem föreslår vi moderater att produktionskostnadsbelåning skall kunna medges även för småhus med äganderätt. Budgeteffekten av en sådan förändring torde vara ganska försumbar och snarast innebära en sänkning av kostnaderna för räntebidrag. För den bostadssökande innebär förändringen att neutraliteten återupprättas, att vederbörande åter kan välja mellan upplåtelseformerna och att den som vill bo i småhus med äganderätt får sin inflyttningshyra sänkt med 300 kr. i månaden.

Det allmänna skall underlätta, inte försvåra, för medborgarna att förvärva ett eget hem. Vi moderater vill därför att de särskilda regler om skattefritt sparande som gäller från hösten 1978 skall ges en vidgad tillämpning. På bosparkonton sparade medel bör kunna lyftas när som helst, alltså även före femårsperiodens utgång, utan att "premien" återgår till staten, under förutsättning att pengarna används till inköp av bostad för permanent- eller fritidsboende.

Jag har med tillfredsställelse noterat att en rad socialdemokrater, med

Oskar Lindkvist i spetsen, väckt en motion med samma innebörd. I deras motion 1981/82:507 heter det bl. a:

”Skattemässiga stimulansåtgärder skulle vara av betydelse för att främja nysparandet till bostadssektorn. Ett skattepremierat bosparande, som direkt syftar till att underlätta nyinvesteringar i bostadssektorn, framstår som minst lika angeläget som övriga former av statligt premierat sparande såsom vinstsparande, skattesparande och skattefondssparande. Stimulansåtgärdena bör avse ett regelbundet sparande av viss storleksordning för förvärv av egna hem och bostadsrättslägenheter.”

Jag instämmer helt. Med den här inställningen på socialdemokratiskt håll är jag övertygad om att ett för alla bosparare attraktivt system snabbt skall kunna införas.

Herr talman! Om vi gör förändringar på de områden som jag har nämnt, dvs. inför nya schablonmässiga låneregler, förenklad SBN, begränsad kommunal exploateringsstandard, produktionskostnadsbeläning även för småhus, ett särskilt bosparande inom ramen för skattesparandet, ja, då skapas förutsättningar för att man i ett kärvt samhällsekonomiskt läge skall kunna tillgodose konsumenternas efterfrågan på nya bostäder.

Anf. 107 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Den här allmänpolitiska debatten har mest kommit att utgöras av enstaka inlägg på en rad olika områden. När det gäller några av de senaste inläggen från socialdemokratiskt håll kan man förmärka, tycker jag, en inkonsekvens. Först klagar man över att vi håller på att spara oss till döds. Sedan klagar man över att ränteutgifterna är den stora utgiftsposten. Dessutom väcker man en rad motioner med ständiga överbud. Det är ingen hemlighet att om alla socialdemokratiska reservationer som framfördes t. ex. under våren 1981 skulle ha gått igenom, så skulle det ha inneburit en budgetförsvagning med ytterligare 1,5 miljarder bara under vårriksdagen. Sanningen är att om socialdemokraterna hade fått igenom alla sina överbud, så hade det inneburit ytterligare försämringar av statsbudgeten. Det innebär alltså att statens finanser skulle ha varit ännu sämre med en socialdemokratisk politik, åtminstone om det varit en sådan politik som den socialdemokraterna nu talar för i opposition.

Man tycks också vara helt främmande för den värld som finns utanför Sveriges gränser. Det finns ju länder som har socialdemokratiska regeringar, men jag vet inte om man har något att direkt yvas över i de länderna när det gäller socialdemokraternas sätt att styra.

Jag hade tänkt ta upp en fråga som partipolitiskt kanske inte är så kontroversiell. Jag skulle vilja säga litet grand om barns och ungdomars problem i dagens samhälle. Jag tror inte att det finns någon uppgift i samhället som är så viktig som den att försöka skapa en trygg framtid och en god uppväxtmiljö för våra barn och ungdomar. Med en god uppväxtmiljö bör vi kunna stärka barn- och ungdomsidentiteten samt ge barn och ungdomar en god självkänsla och få med dem i den samhällsgemenskap som krävs. Vi bör också kunna engagera dem i ett fortsatt solidariskt och demokratiskt

samhällsbyggande. Vi behöver ha goda uppväxtmiljöer. Vi måste se till att det blir en god uppväxt under barna- och ungdomsåren. Det är inte alltid fråga om hög ekonomisk och materiell standard. Det är inte bara fråga om goda utbildningsmöjligheter och av samhället väl tillrättalagda fritidsaktiviteter. I stället kan det i hög grad vara fråga om ett samhälle, där man kan överblicka och påverka situationen och där man själv får vara med och ta ansvar. Det är ett samhälle som erbjuder även barn, ungdomar och gamla produktiva och meningsfulla uppgifter.

Det skall vara ett samhälle, tycker jag, som erbjuder grundtrygghet och valfrihet. Samhället bör kunna erbjuda ungdomar meningsfulla fritidsmiljöer som också stimulerar till egenaktiviteter. Samtidigt skall det vara en motvikt till det kommersiella utbud som finns för barn och ungdomar i dag. Det gäller både kulturutbudet och fritidsutbudet. Det skall vara ett samhälle som kan erbjuda ungdomarna arbete. Och här gäller det självfallet i den situation vi har i dag att jobba vidare och inte vara nöjd när det är fråga om att ge ungdomar sysselsättning. Vi skall ha ett samhälle som inte förlösar den miljö vi har, ett samhälle som efterlämnar en miljö till våra kommande generationer. Vi får inte heller förlösa de resurser som finns i samhället. Det samhälle vi skall ha måste kunna uppfylla de krav som vi ställer. Det bör vara ett mer decentraliserat samhälle med närhet och småskalighet, oavsett om man bor i tätort eller glesbygd.

Det är därför litet skrämmande att många barn och ungdomar enligt de undersökningar som gjorts känner en rädsla inför framtiden. Det finns rent av många som inte tror på en framtid. Det gäller särskilt de ungdomar som kommer ut i arbetslöshet. Man är rädd för att inte få ett jobb, man är rädd för krig, man är rädd för kärnvapenutvecklingen ute i världen, och man är rädd för miljöhot och förstörelse.

Det gäller också att vi tar ökad hänsyn till invandrarbarnens situation och att vi försöker öka förståelsen bland våra egna barn för andra kulturers barn, som finns här ibland oss.

Det är oroande, och det måste också vara en uppfordran till handling, att så många barn och ungdomar känner sig ensamma i dag och upplever sig inte ha någon funktion i samhället. Det är då viktigt att vi tar till vara barns och ungdomars tankar och förslag, försöker kanalisera rädslan och oron, så att det vänds till en önskan att få vara med och påverka. Ungdomarna måste också få vara med och påverka och ges ett ansvar.

Här tycker jag att folkrörelserna har en unik chans att nå barn och ungdomar och få med dem i en meningsfull sysselsättning. Jag tycker att folkrörelsefrågorna under de senaste åren tack vare regeringen Fälldin på ett fint sätt lyfts fram i den allmänna debatten och att man gett folkrörelserna den betydelse som de bör ha. Folkrörelserna är viktiga inte minst ur demokratisk synpunkt, eftersom de genom sina arbetsformer fostrar i demokrati och kanaliserar människors uppfattning i många viktiga samhällsfrågor.

För samhället är det viktigt att vi har starka barn- och ungdomsorganisationer. Samhällets stöd till dessa ekonomiskt och på annat sätt är viktigt, och

det är en god investering i framtiden. Vi lever i en tid och i miljöer som i många avseenden är ganska fientliga mot barnen. Vi måste se till att olika samhällssektorer prioriterar insatser som är ägnade att skapa en tryggare uppväxt för våra barn. Det är föräldrarna som har ansvaret för sina barn. Men samhället måste genom solidariskt och aktivt stöd hjälpa och stötta dagens familjer i deras omsorgs- och fostrarroll. Vi måste var och en som medmänniskor ställa upp och ta ansvar för barnen och inte se det som "våra barn och andras ungar".

Familjen i dag är mycket liten och mycket mer sårbar än tidigare. Många barn växer upp med endast en vuxen, och det gäller då för samhället att på olika sätt ställa upp.

Kontakterna med den äldre generationen är ofta alltför små, och det vore bra om man på olika sätt kunde utveckla detta.

Det talas mycket om en bättre livskvalitet, och för centern är det ett viktigt samhällsmål. Hur långt vi än kommer med vår materiella välfärd, förblir samhället fattigt om människor inte känner gemenskap och medansvar. Livskvalitet är också i hög grad att ta direkt ansvar för varandra.

Vad jag velat säga med detta inlägg är att det är viktigt att vi kommer ihåg att materiell standard inte alltid är detsamma som en bra miljö för barn och ungdom. Vi kan inte komma ifrån vårt ansvar för den generationen genom att ständigt klaga och skylla på bristande resurser. Vi måste i så fall på olika sätt verka för att t. ex. barn- och ungdomsorganisationer får en stark roll i samhällsbyggandet. Vi måste också verka för att föräldrar, grannar och andra tar ett gemensamt ansvar för bra miljöer. Vi måste verka för att vi skall bry oss om varandra. Sådant behöver inte kosta pengar. Att ta ansvar för varandra är heller ingen fråga av ekonomisk art.

Centern har i många år kämpat för kraven på en bättre livsmiljö och en bättre livskvalitet. Centern har försökt gå före och visa vägen i dessa frågor. Det vore bra om nu också andra partier ville hjälpa till och arbeta för det här viktiga området i framtiden.

Anf. 108 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag kan hålla med om att det i det här skedet av debatten blir ganska många olika saker som vi tar upp. Jag kan också hålla med Gunnar Björk i Gävle om att det han sade om vikten av en bra uppväxtmiljö för barn och ungdomar inte var speciellt kontroversiellt.

Men när Gunnar Björk börjar sitt anförande med att säga att om alla de socialdemokratiska reservationerna skulle ha gått igenom, så skulle vi ha haft ett långt högre budgetunderskott, och när han säger att det skulle tyda på en överbudspolitik, då vill jag bara fråga om det aldrig har fallit Gunnar Björk in att det kanske beror på att ni också röstade ner våra förslag till besparingar och inkomstförstärkningar.

Herr talman! Många frågar sig bekymrat varför det föds så få barn i Sverige. Det är inte alltför långsökt att söka förklaringen i barnfamiljernas ekonomiska situation. Det är också fullt tänkbart att det minskade barnafödandet är en kvinnoprotest mot bristen på jämställdhet i familjeliv

och arbetsliv. Sannolikt är det en kombination av bådadera. Barnfamiljerna har drabbats hårt av en orättfärdig fördelningspolitik, och i en hårt ansträngd familjeekonomi tvekar man naturligtvis att skaffa fler barn. Kvinnorna tvekar helt naturligt att skaffa barn när de ser att männen inte ställer upp och delar värden av hem och barn och samhället inte ställer upp med bra barnomsorg.

Låt mig först beröra barnfamiljernas ekonomiska villkor. Väldigt många barnfamiljer har svårt att klara sin ekonomi i dag, med den våldsamma inflation och de reallöneminskningar som vi fått uppleva de senaste åren. Att matpriserna dessutom stigit kraftigt på grund av slopade matprissubventioner har självfallet drabbat barnfamiljerna extra hårt, eftersom matkostnaderna är en stor del i en barnfamiljs budget. Till detta kommer kraftiga hyreshöjningar.

En av de viktigaste punkterna i socialdemokraternas program för att möta krisen är att bekämpa inflationen. En sådan politik skulle betyda mycket för barnfamiljerna.

För många ungdomar som står i begrepp att bilda familj är bostadsbristen ett stort hinder. Till detta kommer, att om de får tag på en bostad, så måste de ha sparat ihop till sin bosättning eller ta dyra avbetalningsköp, eftersom de statliga bosättningslånen är borttagna. Det är knappast något som underlättar familjebildningen. En socialdemokratisk politik som får fart på bostadsbyggandet och återinför bosättningslånen skulle betyda mycket för unga familjer.

I begreppet familjepolitik ligger bl. a. politik som utjämnar villkoren mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer. Det allmänna barnbidraget är ett exempel på en sådan utjämning, och det vill jag inte ifrågasätta. Men familjepolitiken måste också handla om en utjämning inom gruppen barnfamiljer. Barnfamiljerna är nämligen långt ifrån någon homogen grupp. Det finns stora skillnader mellan olika barnfamiljers levnadsvillkor, främst beroende på inkomst och barnantal. Det säger sig självt att de barnfamiljer som har flera barn och låga inkomster och kanske bara en förvärvsinkomst att leva på också har det svårast att möta matprishöjningar, dyrare kläder, högre hyror osv.

I en hårt ansträngd samhällsekonomi – efter de här två dagarnas debatt torde det inte råda någon oenighet om att det är vad vi har nu – så är det ännu mera angeläget att det som vi kan avsätta till familjestöd verkligen fördelas så att det gör mest nytta.

Bostadsbidragen är den familjepolitiska stödform som bäst fyller det syftet genom att de tar hänsyn till inkomst och barnantal och dessutom är kopplade till ett verkligt basbehov för barnfamiljerna, nämligen en god bostad. Därför är det allvarligt att de borgerliga regeringarna tillåtit en urholkning och försämring av bostadsbidragen. 200 000 barnfamiljer har dessutom förlorat sina bostadsbidrag under den borgerliga regeringstiden. Det finns mycket i konstruktionen av bostadsbidragen, bl. a. eftersläpningen i tid, som kan diskuteras – och detta är det f. ö. en utredning som tittar på – men jag vill hävda att vi även i fortsättningen som ett viktigt inslag i familjepolitiken bör

ha ett stöd som tar hänsyn till barnantal och familjeinkomst.

De borgerliga förslagen till stöd till barnfamiljerna har inte varit många trots rundhanta löften i framför allt 1976 års valrörelse. Gemensamt för dem har dock varit att de har varit mer eller mindre generella. Genomförandet av en höjning av barnbidraget från tredje barnet tar visserligen hänsyn till antalet barn men inte till skillnaderna i inkomster.

När man gjorde en i och för sig nödvändig och välkommen utbyggnad av föräldraförsäkringen, så frångick man principen om ersättning för inkomstbortfall. I stället infördes en generell dagpenning som är så låg att det blir ett allvarligt avbräck i familjeekonomin om man skall utnyttja den. Allra minst uppmuntrar man några män att ta sitt vårdnadsansvar för 37 kr. om dagen.

De olika förslag till vårdnadsbidrag som dyker upp då och då och som var det stora slagnumret i 1976 års valrörelse har vi visserligen inte sett mycket av. Men de är också generella förslag. Inte på något område tar en borgerlig familjepolitik hänsyn till de stora inkomstskillnader som råder inom gruppen barnfamiljer. Tvärtom försämrar man det bidrag som var ett verkligt stöd till de svagaste, nämligen bostadsbidraget. Men det är ju också helt i linje med borgarnas allmänna likgiltighet för en rättvis fördelningspolitik.

Det talas mycket om valfrihet i den familjepolitiska debatten. Så fort en moderat eller en centerpartist talar om familjepolitik utlovar han också valfrihet. Med det förstås att kvinnorna skall kunna välja om de skall stanna hemma eller gå ut i förvärvslivet. Det måste väl vara kvinnorna det handlar om. Jag har aldrig hört någon som sagt, från den här talarstolen eller från någon annan talarstol, att männen skall välja barn eller förvärvsarbete.

Jag tycker att vi en gång för alla kan slå fast att ingen familjepolitisk reform, inga vårdnadsbidrag, någonsin kommer att kunna bli så pass stora att de kan ersätta vad en ytterligare förvärvsinkomst betyder för en familjeekonomi. Det är inte hederligt av dem som kommer med olika förslag i den riktningen – vare sig det är 10 000 kr. om året, som var centerns förslag, eller 400 kr. i månaden, som moderaterna nu talar om – att framställa det som en reform för valfrihet för kvinnorna.

Varför skall någon tvingas välja? Bör vi inte i stället göra det möjligt för både män och kvinnor att ha både barn och förvärvsarbete?

Grundstenarna i en socialdemokratisk familjepolitik är därför: Rätten till arbete – även för kvinnor –, fullt utbyggd barnomsorg och på sikt en förkortning av arbetstiden, så att vi kan utjämna de stora skillnaderna mellan mäns och kvinnors villkor för arbete och familjeliv.

Kvinnors rätt till arbete är alltså inte bara en fråga om jämställdhet och om ekonomiskt oberoende för kvinnorna. Det är också i hög grad en familjepolitisk fråga.

Hur ser den rätten ut i dag? Ja, jag kan instämma i en rubrik som jag såg i Dagens Industri: Kvinnorna krisens stora förlorare.

Det grundar jag på följande fakta: 57 000 kvinnor öppet arbetslösa anmälda på arbetsförmedlingen, omkring 300 000 kvinnor dolt arbetslösa som enligt arbetskraftsundersökningarna, AKU, säger sig vilja ha arbete

men inte anser det mödan värt att söka. Till detta kommer den stora undersysselsättningen i form av påtvingat deltidsarbete. Det är en form av arbetslöshet som nästan uteslutande drabbar kvinnor, men som inte syns i arbetslöshetsstatistiken. Genom AKU vet vi dock att den ökar kraftigt – i den senaste räkningen nära 100 000.

Det är fakta och siffror som talar för sig själva. Det ser ganska dystert ut för framtiden också.

Stora kvinnoarbetsmarknader hotas nu. Tekoindustrin tycks vara på väg att nästintill utplånas. Datoriseringen hotar att slå ut massor av kvinnor från deras affärs- och kontorsarbete. Var femte arbetslös tillhör nu Kommunalarbetareförbundet – ett alltför tydligt tecken på vad som håller på att hända med den stora kvinnoarbetsmarknaden inom den gemensamma sektorn.

Kvinnors rätt till arbete är en ganska nyvunnen rätt. På 1970-talet har 300 000 kvinnor kommit ut i förvärvslivet. Den rätten är nyvunnen och förmodligen också därför ganska sårbar. Det finns en risk, i en alltmer krympande arbetsmarknad med stora ungdomskullar arbetslösa, att den rätten ifrågasätts och att man återfaller i gamla fördomar om försörjarroll och vårdarroll: Det är inte så viktigt att gifta kvinnor får arbete – de har ju fullt upp med att sköta ungarna, och de är ju försörjda ändå.

Herr talman! Det är omöjligt att här på rimlig tid gå igenom alla de slutsatser vi borde dra av dessa fakta om utvecklingen för kvinnorna på arbetsmarknaden. Jag vill bara understryka hur viktigt det är att vi inte glömmar bort de vuxna kvinnorna i arbetsmarknadspolitiken.

Det är naturligtvis viktigt att vi med all kraft motarbetar den stora ungdomsarbetslösheten, speciellt som kvinnornas svårigheter där är på väg att fortplantas till nästa generation. Det är också viktigt att möta andra gruppers arbetslöshet, t. ex. den dramatiska ökningen av byggnadsarbetarnas arbetslöshet, som Paul Jansson nyss talade om här.

Men det får inte betyda att vi bortser från de vuxna kvinnornas behov av utbildnings- och beredskapsinsatser. Vi har i den socialdemokratiska partimotionen om arbetsmarknadspolitiken anvisat sådana åtgärder.

Kvinnornas medverkan i produktionen har betytt oerhört mycket för vårt välförhållande. När vi nu skall arbeta oss ur krisen måste vi ta till vara också kvinnornas vilja till arbete.

En grundläggande förutsättning för att kvinnorna skall kunna vara med och arbeta Sverige ur krisen är att de får tillgång till en bra barnomsorg.

Bra barnomsorg är i första hand till för barnens skull. I dagens en- och tvåbarnsfamiljer är det viktigt att barnen får komma tillsammans med andra barn och få stimulans och utveckling. Barnomsorgen är alltså en fråga om kvalitet i barns uppväxtvillkor. Men så länge vi inte kan tillgodose alla barns behov i det här avseendet, och så länge kvinnor tvingas avstå från förvärvsarbete eller utbildning på grund av bristen på barnomsorg, så är det också i hög grad ett kvantitativt problem.

Den ambitiösa utbyggnadsplan med 150 000 nya platser fram till 1981 som riksdagen beslutade 1976 efter förslag från socialdemokraterna har havererat. Den släpar efter med 30 % och har drabbats av minst två års försening,

och även om de nu aktuella utbyggnadsplanerna skulle fullföljas – vilket tycks bli alltmer osannolikt i takt med de attacker som borgarna riktar mot kommunernas ekonomi – så visar alla beräkningar på en brist på nästan 130 000 platser 1985.

Vi måste få en ny plan för barnomsorgens utbyggnad. En enhällig riksdag har stått bakom utbyggnads målet till full behovstäckning – det tycker jag är viktigt att komma ihåg i det krypskytte mot barnomsorgen som alltför ofta bedrivs i den familjepolitiska debatten. Riksdagen krävde också i höstas en sådan plan, men inte ett ord om detta från socialministern i budgetpropositionen.

Herr talman! Det hjälper inte med vackra deklamationer eller skenreformer. Ingen arbetsförmedlare eller barnomsorgsassistent kan trösta en kvinna med att "du får visserligen inte något jobb eller någon barnomsorgsplats, men du får ju ATP när du blir gammal", för det är dessutom inte sant. Ingen kvinna är tröstad med det allmänna tal om jämställdhet som jag noterade att nästan alla folkpartistiska talare pliktskyldigast tagit med i sina anföranden i går och i dag. Kvinnorna ser ju hur den faktiska verkligheten drabbar dem.

Det hjälper inte med lagar om jämställdhet på arbetsmarknaden för kvinnor som aldrig får en chans att komma in på arbetsmarknaden på grund av bristen på arbete eller barnomsorg. Det hjälper inte att förändra attityder till könsrollerna så länge arbetsmarknaden av praktiska skäl och hinder består av övertidsarbetande män och deltidsarbetande kvinnor.

Därför är arbete åt alla, fullt utbyggd barnomsorg och en utjämning av arbetstiderna en grundförutsättning för både jämställdhet och bättre villkor för barnfamiljerna.

I detta anförande instämde Ingegerd Elm, Lahja Exner, Gudrun Sundström, Wivi-Anne Cederqvist och Frida Berglund (alla s).

Anf. 109 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! Maj-Lis Löw berörde litet grand de där överbudet som jag nämnde. Jag hade faktiskt varit så generös att jag redan dragit ifrån inkomstförstärkningarna. Sanningen är ju den att om socialdemokraternas reservation våren 1981 hade gått igenom hade det inneburit en budgetförsvagning på 4 miljarder. Från detta skall man då dra de budgetförstärkingar som man skulle ha fått. De gällde för det första försvarsutgifterna och för det andra skogsvårdsavgifter och en del andra sådana saker och uppgick till 2 miljarder.

Nettoförlusten för statskassan hade blivit 1,5 miljarder, trots detta. Socialdemokraterna har ju dessutom visat att detta är inkonsekvent – åtminstone när det gäller den del som skulle täckas av en minskning av försvarsutgifterna. Genom att socialdemokraterna i försvarskommittén numera accepterar en högre nivå på försvarsutgifterna är den delen av besparingen inte möjlig att genomföra. Jag har här bara berört våren 1981, men det visar hur svaga socialdemokraterna är i anden när det gäller att leva

upp till de krav de ställer på andra. Jag betraktar detta som ren och skär missnöjespolitik. Sanningen är naturligtvis att landet skulle vara i det närmaste bankrutt om alla socialdemokratiska förslag skulle ha gått igenom. Vi skulle kanske t. o. m. ha lika dålig ekonomi i det här landet som det socialdemokratiskt styrda Danmark har.

Vårt förslag att samma belopp skall utgå till alla från föräldraförsäkringen grundar sig på att vi anser att omsorgen om ett barn skall ha ett visst värde. Maj-Lis Löow menar att en direktörsfru skall ha en mycket hög ersättning för att vårda sitt barn medan en metallarbetarhustru skall ha litet. Hur kan det komma sig att socialdemokraterna anser att en direktörsfrus omsorg om sitt barn är mycket mer värd än den vård en metallarbetares fru ger sitt barn?

Anf. 110 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! För att ta det sista först förstår jag inte riktigt vad Gunnar Björk i Gävle menar när han knyter detta till föräldraförsäkringen. Det är inte i egenskap av direktörsfru eller metallarbetarfru som man får ut sin föräldraförsäkring utan därför att man själv har ett yrke och får en ersättning för det inkomstbortfall som uppstår då man tar föräldraledigt. Det är alltså i dessa sammanhang som inkomstbortfallsprincipen träder i kraft.

Jag tycker faktiskt att det är litet övermaga att de borgerliga partierna talar om överbudspolitik – när vi vet hur ni i valrörelsen 1976 bredde ut en heltäckande mysmjuk matta av förslag som vart för sig, från de olika partierna, friade till olika väljargrupper. Moderaterna sade: Det går att sänka skatten om bara viljan finns. Centern lovade vårdnadsbidrag och 400 000 nya jobb. Folkpartiet lovade husläkare och litet annat smått och gott, och det fanns ingen samlad ekonomisk redovisning för hur man skulle få det hela att gå ihop. Det gjorde det heller inte när man skulle försöka uppfylla några av sina löften.

Anf. 111 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! Jag kan ändra detta med direktörsfru till en kvinnlig direktör med 200 000 kr. i inkomst som är barnledig. Låt mig jämföra henne med en kvinnlig metallarbetare. Vad är det för skäl till att den kvinnliga direktören skall ha mycket mer för sin vård av barn än den kvinnliga metallarbetaren? Jag tycker att det är ganska inkonsekvent!

När det sedan gäller detta med valfläsk tycker jag att Maj-Lis Löows parti går ut ganska bra i år i det avseendet. Ni lovar värdesäkring av saker och ting, ni går redan nu ut och lovar olika grupper väldigt mycket. Och de socialdemokratiska motionerna till riksdagen i år är rena och skära överbud.

Anf. 112 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Det är faktiskt så att alla de försäkringssystem vi har, hela det sociala trygghetsnät vi har för att ersätta någon form av inkomstbortfall – vare sig det gäller sjukförsäkring, pensioner eller arbetslöshetskassa – är

kopplat till att man skall få ersättning för det inkomstbortfall man har. Jag kan inte förstå logiken i att inte också föräldraförsäkringen skulle ansluta till den principen. På grund av bristen på barnomsorg för spädbarn tvingas de allra flesta barnfamiljer att ta ut hela föräldraförsäkringen i samband med ett barns födelse. Det betyder faktiskt att de sista månaderna, när man bara har 37 kr. om dagen i föräldraförsäkring, får alla ett avsevärt inkomstbortfall. Vare sig de är hög- eller medelinkomsttagare är det ett svårt avbräck i en tid då man dessutom står mitt uppe i familjebildning.

Andre vice talmannen anmälde att Gunnar Björk i Gävle anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 113 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Det är nästan synd att den här stimulerande debatten mellan Maj-Lis Lööw och Gunnar Björk i Gävle redan är slut. Jag tycker den visade att inom centern debatteras kvinnofrågor inte enbart av kvinnor.

Det är många som har påtalat att ämnesuppdelningen i den här debatten är något splittrad. Jag är inte övertygad om att mitt anförande skulle ha passerat in även om debatten hade varit mer strukturerad. Det handlar nämligen om livskvalitet och griper alltså över betydligt fler ämnen än enbart en sektor. Dessutom skall jag tala om samförstånd, och det är inte alltför vanligt i de här dagarna och från den här talarstolen.

För ett par år sedan bad en tidning sina läsare om förslag till frågor som var viktiga för dem och som skulle riktas till de fem partiledarna. Det kom många förslag, och de var rätt avslöjande. Alla handlade i grunden om en enda sak – behovet av livskvalitet. Jag skall inte ta upp kammarens tid med att redovisa och citera ur svaren, men jag kan avslöja att det egentligen var fem variationer på samma tema: Varsamhet, frihet och solidaritet. Medvetenhet, självtillit och trygghet. Gemenskap, delaktighet och ansvar. Det är några få ord som får plats på en liten papperslapp, men de uttrycker något oerhört stort och viktigt för en samlad samhällssyn. Dessa partiledare var också eniga om att de orden uttryckte livskvalitet.

Jag skulle vilja ta fasta på enigheten i den intervjun och ser den som en garanti för att centern får stöd för sitt fortsatta arbete för livskvalitet och för den motion som några av oss har väckt. Jag skall inte ta upp några speciella krav från motionen – vi får ju anledning att återkomma till dem senare – men jag vill ändå peka på vad en av dessa partiledare uttryckte, nämligen att frågan om livskvalitet också handlar om de praktiska, vardagsnära åtgärderna. Ibland framställs nämligen programmet för livskvalitet som något välmenande men litet svärmiskt, något som står i motsats till utveckling och framsteg. Så är det inte alls. Tvärtom. Vi skall använda den kunskap vi har men ge den en extra dimension – känslan. Kravet på livskvalitet är en utmaning mot slentriantänkande, mot centralstyrning, en utmaning mot en onyanserad tillväxtfilosofi i enbart materiell mening.

Redan 1962 tog centerpartiet upp de här tankegångarna, och vi har sedan dess aktualiserat dem åtskilliga gånger i riksdagsarbetet. Den här motionen

skall ses i det perspektivet – som ett led i ett långsiktigt arbete för att ange vägar till ökad livskvalitet genom konkreta politiska beslut och termer.

Hur samhället skall se ut är den fråga vi har ställt oss. Hur skall man garantera att de mångas synpunkter kommer fram? Hur skall känslan av anonymitet, av att vara outnyttjad som medmänniska kunna brytas? Hur skall vi ge utrymme i tid och också ork för egen insats?

Livskvalitet är inte en trollformel som riksdagsledamöter kan lösa problem med. Det är inte heller en form som alla skall stöpas i eller ett mönster för stel lagstiftning. Man kan inte lagstifta om gemenskap, och man kan inte heller lagstifta om medmänsklighet. Men vi kan lagstifta om möjligheter. Det är lagstiftarens skyldighet att ta den utmaning som det innebär att ge utrymme för det egna engagemanget, att kasta loss från de centrala besluten i detaljfrågor och att släppa loss framför allt experimentlustan – man kan utnyttja den stora resurs som människan själv utgör.

I dag finns det mängder av skakande fakta om svenskarnas livskvalitet. I runda tal har två miljoner människor i alla åldrar psykiska problem som yttrar sig i oro, sömnsvårigheter, isolering och nedstämdhet. Det är ingenting som bara drabbar "de andra". Det drabbar våra barn, våra föräldrar, våra grannar, våra arbetskamrater – och oss själva. Men vår valhänthet i dessa frågor är också stor. Symtomen jäktar vi för att hinna göra något åt, men det är grunden till problemen som måste rensas bort – annars hinner vi aldrig i kapp – det är den nakna sanningen. Vi behöver en helhetssyn.

Behovet av helhetssyn på samhällsutvecklingen är också väldokumenterat. Stressforskaren Lennart Levi har pekat på att problemen i vårt komplicerade samhälle inte längre följer departementsgränserna som man är van vid att kunna se dem. Hälsovård till exempel är inte bara en medicinsk fråga. Hälsovård kan vara kortare resor mellan arbete och bostad, en meningsfull tillvaro också efter pensioneringen eller att orka umgås med familj och vänner. Familjepolitik i sin tur är beroende av regler om arbetslivets villkor, ekonomi och bostadsplanering. Exempelen är många.

Visst har mycket gjorts. Kortare arbetstid för småbarnsföräldrar är nu en laglig rättighet. Möjligheterna att påverka den nära omgivningen ökar genom lokala organ och försök med närdemokrati. Stora satsningar på missbruksfrågor när det gäller alkohol och narkotika har gjorts och planeras. Föräldrautbildning ger ökat självförtroende i den nya livssituation som föräldraskap innebär. Lagstiftningen om vår arbetsmiljö är avancerad och ger större trygghet i arbetet än i många andra länder. Visst har mycket gjorts.

Detta är frågor som centerpartiet sedan länge har drivit på och som också vi nu kan se har gett resultat. Det är en god grund att bygga vidare på, men många av de frågor som pockar på en lösning tar tid att lösa. Jag behöver bara nämna de anonyma miljöer som utvecklats under de senaste årtiondena: de stora bostadsområdena, planeringen som ger långa avstånd mellan arbetsplats och bostad, och stadens motsats glesbygden, där problemen varit vikande befolkningssiffror och minskande underlag för service för dem som bott kvar. Denna obalans har nu genom medveten politik börjat rättas till,

men stadsförnyelse och landsbygdsplanering är två instrument som kräver tid för att få genomslagskraft. Lokalsamhällets stora möjlighet till kontakt och medverkan får inte skymmas av vare sig höghus eller granskog.

Förnyelse i befintlig bebyggelse ger ju ofta de bästa förutsättningarna. Här finns förankring bakåt, här finns traditioner som kan vidareutvecklas. Det gäller att ta till vara dessa möjligheter och göra det tillsammans med de människor som är berörda. Många av de tecken på dålig livskvalitet som vi ser i dag har sina rötter långt tillbaka, till reformer som säkert har genomförts i mycket gott syfte men som senare har visat sig ge effekter som inte var avsedda. Vi behöver ha möjligheter till uppföljning och till kontroll.

Vi behöver en social rapportering. Vi har redan världens förmodligen förnämsta samhällsstatistik. Men den är inriktad på specifika områden – på arbetsmiljö, på lägenhetsytor, på ekonomiska förhållanden, på familjestruktur osv. Vi behöver inte skapa några nya faktabanker och nya institut utan endast sammanställa de fakta vi har till en utvärdering med rubriken Livskvalitet.

Vi behöver en kontinuerlig "färdbeskrivning" av vårt samhälle, där effekterna av olika samhällsåtgärder kan avläsas, så att oroande trender upptäcks i tid och man hinner förebygga och bota parallellt. Jag vill instämma i det Gunnar Björk sade: Det här gäller inte minst barns och ungdomars situation, som det verkligen är angeläget att vi debatterar och gör insatser för.

Men till syvende og sidst handlar all planering för livskvalitet om normer och attityder, om livsinställning, om framtidssyn och framför allt om framtidstro och tilltro till den enskilda människans egen förmåga om hon eller han ges möjligheter att utveckla den. I centerns ideologiska grundsatser ingår viljan att skapa ett samhälle där alla behövs, ett samhälle i känslomässig trygghet och gemenskap, med personligt engagemang och personligt ansvarstagande som viktiga komplement till den ekonomiska tryggheten via skattsedeln.

Det är alltid frestande att utgå ifrån att alla människor har ungefär samma önsningar och behov. Ett sådant antagande underlättar onekligen centrala beslut. Men samhället består tack och lov inte av identiskt lika människor med identiskt lika förmåga, tankar och behov. I det decentraliserade samhälle som centern förespråkar finns respekt för alla människors lika rätt och värde, med stor flexibilitet i planeringen med hänsyn till individen.

I en debatt som den här, där ekonomiska fakta dominerar, även om ämnesområdena är skiftande, verkar det viktigare i år än någonsin att lyfta fram livskvalitetsfrågorna. Det är nämligen inte så lätt för dem som lyssnar att se igenom alla argumenten. Det är lättare att tro på de många olycksbådande profetior som har förts fram från den här talarstolen. Och visst är det sant att det ekonomiska utrymmet är begränsat och att vi alla måste delta i den sanering av ekonomin som regeringen leder och leder med kraft. Det vore onekligen mer konstruktivt om alla partier ville erkänna det och inte ägna sig åt svartmåling.

Den ekonomiska situationen får inte och behöver inte leda till att

reformeringen av samhället upphör, och det menar jag att alla borde ta som utgångspunkt för ett resonemang. Tvärtom är behovet av förändringar större nu än tidigare, men lösningarna måste vara annorlunda än under t. ex. 1960-talets tillväxtår.

Vi måste hushålla med våra resurser, såväl de ekonomiska resurserna och naturens resurser som de mänskliga. Vi måste hushålla för att skapa livskvalitet. Först då, herr talman, lär vi oss att också sätta in det synsättet i ett större sammanhang, i ett globalt perspektiv. Om vi handlar med fantasi, med medkänsla och med engagemang, kanske vi också kan ge avkall på kraven på en ständigt höjd materiell levnadsstandard, krav som hos de flesta av oss inte kan kännas mest motiverade, när man tänker på den nöd som råder på stora delar av vår jord.

En ekonomisk trygghet är oerhört väsentlig för varje människa, men prylarna är inte det viktigaste utan det är vad vi gör av våra liv och vad vi gör för varandra.

Anf. 114 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Britta Hammarbacken höll ett så fint anförande att jag nästan känner mig som om jag störde stämningen när jag drar oss ned på jorden igen till områden där det just saknas livskvalitet. Jag tänkte nämligen tala om alkohol- och narkotikaproblemen.

Jag behöver inte dra upp bakgrunden till att vi oroar oss för detta. Den har det talats om många gånger i den här talarstolen.

Däremot har vi inte funnit några verksamma lösningar på problemen när det gäller alkohol och narkotika. Vi får en ström av pressmeddelanden från socialdepartementet om åtgärder av olika slag. Alkoholkonsumtionen har ju faktiskt sjunkit, men problemen kvarstår, och inför narkotikamissbrukets explosiva ökning står samhället fortfarande handfallet.

Socialvården har det senaste decenniet uppenbarligen försummat att ta till vara de möjligheter till förebyggande av missbruk och till rehabilitering av missbrukare som den gamla socialvårdslagen gav. Efter initiativ från moderater och centerpartister har riksdagen kompletterat den nya socialtjänstlagen med en särskild paragraf om åtgärder mot missbruk. I den slås fast inte bara att socialnämnden skall informera och på andra sätt arbeta för att förebygga och motverka missbruk, utan också att "nämnden skall även stödja den enskilde missbrukaren och se till att han får hjälp och vård som behövs för att komma ifrån missbruket".

Vi anser inom moderata samlingspartiet att det är utomordentligt viktigt att tillämpningen av socialtjänstlagen noga följs. Åsidosätts nykterhetsvården också i framtiden, måste lagstiftning och organisation snarast ses över.

Vi har i olika sammanhang både under denna motionstid och tidigare kommit med förslag. Ett av dem är att socialnämnden skall ha möjlighet – och skyldighet – att ta hand om dem som omhändertags med hjälp av lagen om tillfälligt omhändertagande av berusade (LOB). Det gäller 120 000 människor varje år, men de anmälningar som kommer genom denna lag följs

mycket sällan upp av socialnämnderna.

Vi anser att de ungdomar som omhändertas skall kallas till socialbyråerna för ordentlig information om hur allvarligt man ser på missbruket och för utredning om eventuellt behov av hjälp och stöd av olika slag.

Men det är inte bara inom socialvården man kan göra mera, utan även inom sjukvården. Sjukvårdspersonal i allmänhet har dåliga kunskaper om alkoholism och om de sekundära effekterna av den. Detta är närmast katastrofalt, eftersom man tar emot ett okänt, men mycket stort antal alkoholproblematiker inom primärvården. Där kan man räkna med att stöta på tidiga missbrukare, dvs. storkonsumenter som fortfarande är relativt väl anpassade och som söker läkare på grund av ganska tidiga komplikationer. Därför finns ett stort behov av förbättrad utbildning och grundlig information på det området.

Det är också nödvändigt att läkarna kommer ifrån en viss skönjbar motvilja eller kanske rädsla för att beröra frågan, när patienten själv inte tar upp sina alkoholproblem.

Vi tycker också man skall använda de metoder som finns för att spåra alkoholism eller alltför stor alkoholkonsumtion, antingen genom GT-proven eller med andra metoder som kanske är bättre. Men resultatet skall vara en fråga mellan patienten och läkaren, inga andra, och sekretessen skall garanteras.

Ju tidigare en behandling sätts in, desto bättre resultat får den. En grundlig diskussion mellan patienten och läkaren om den åkomma patienten söker för kan påverka dennes livsföring. Men den effektivaste "behandlingen" är patientens egen insikt och vilja när han fått alternativen klarlagda och innan hans familje- och arbetsliv har gått till spillo.

Stöd och behandling skall ges i öppna former så långt det över huvud taget är möjligt. Här spelar alkoholpoliklinikerna en avgörande roll. Det är därför viktigt att de får det stöd från samhället som de behöver. Däremot ställer vi oss tveksamma till fortsatt verksamhet med tillnyktringskliniker.

Det viktigaste av allt när det gäller att hjälpa alkoholsjuka människor är att räkna med långvarigt stöd och kontakter, ofta under flera år. I de sammanhangen talas det ofta om en vårdkedja, men erfarna alkoholläkare varnar för en sådan och anser att det viktigaste för den sjuke är att ha kontinuerlig kontakt med samma person under hela tiden. Det får han inte om vårdkedjan går från den ena institutionen till den andra.

Detta kommer mig att tänka på vikten av en förbättrad samverkan mellan sjukvård och socialvård. Behandlingen bör oftare än nu är fallet kombineras med arbetsrehabilitering eller aktiva åtgärder för att stödja de människor som har ett arbete och som måste få fortsätta i detta, bl. a. för att undvika onödigt förtidspensionering.

Att vi också vill fortsätta att verka för att lägsta inköpsåldern bibehålls vid 20 år, att vi stöder alla åtgärder mot langning och att vi anser att allt som är möjligt skall göras för att minska rattfylleri och rattonykterhet säger sig självt. Om Alcometern motsvarar förväntningarna och kan användas för att bevisa sådan olovlig bilkörning, anser vi att den bör användas i mycket större

utsträckning, eftersom vi tror att den kan medverka till en betydande minskning av alkoholkonsumtionen inför en bilkörning och över huvud taget till ett förbättrat nykterhetsläge.

Också socialtjänstlagen har vi motionerat om. Den bör kompletteras så, att det blir fortsatta möjligheter för socialnämnd eller anhörig att förvalta missbrukares pension, sjukpenning eller andra medel, varigenom missbruk kan försvåras. Ofta händer svåra olyckor när människor med missbruksbesvär får ut stora summor i sjukpenning som de samlat ihop och sedan inte kan motstå trycket från omgivningen när de kommer hem igen. En annan fördel med lagen är att kontakterna med socialnämnden kan fortsätta.

Vi har nu antagit en ny lag – LVM – lagen om vård av missbrukare i vissa fall. Jag har tidigare här i kammaren kritiserat den lagen på vissa punkter och även röstat emot den på samma punkter. I det stora hela är jag naturligtvis glad över att den har kommit till, men jag vidhåller att när det har gått så långt att någon måste omhändertas emot sin vilja, så är vårdtiden, maximalt två månader plus två månader, i många fall alltför kort, i synnerhet för ungdomar som har försummat sin skolgång, som inte har någon yrkesutbildning och som inte har någon fast punkt i samhället. Jag vidhåller dessutom att riksdagen har svikit sitt ansvar för tusentals människors trygghet genom att ingripande enligt lagen är begränsat till "någon närstående" och genom att alla övergrepp skall falla under polisens och åklagarens domvärjo, vilket ju kan ske först när ett brott blivit begånget.

Vi kommer senare i vår att få diskutera dessa frågor, eftersom en proposition är aviserad på alkohol- och narkotikaområdet. Men jag vill ändå tala något även om narkotikan.

Innehav av narkotika för icke-medicinskt bruk är alltid brottsligt. Men man kan faktiskt ifrågasätta om inte även konsumtion av illegal narkotika borde kriminaliseras. Det är en svår juridisk fråga, som måste bli föremål för en lång och noggrann utredning innan man kan våga sig på en sådan åtgärd. Men vi tycker att den frågan bör övervägas.

Hur som helst måste samhället ställa krav och sluta tolerera narkotikamissbruket och allt vad det för med sig. Vi har här i kammaren flera gånger kommit överens om att narkotikan måste bort ur samhället, medan vi däremot blir tvungna att lära oss att leva med alkoholen.

Jag har också från denna talarstol sagt att jag tror att det är den sista länken i kedjan – den person som köper dosen ute på gatan – som är viktigast för oss. Vi måste bryta kedjan där, vid marknaden för langarna. Därför krävs det ett snabbt och effektivt ingripande även vid små förseelser. Böter är ofta verkninglösa, men ett åläggande om samhällstjänst kanske kunde vara effektivt. En veckas arbete med att släpa undan ved och ris vid slyröjning, städning av skog och mark m. m. mot fri kost och logi under enkla, drogfria förhållanden kan inte skada någon, men kan kanske uppfattas som tillräckligt obehagligt för att den som själv inte är fast i ett narkotikaberoende i fortsättningen skall tänka sig för. Beslut om en sådan samhällstjänst kunde fattas av jourdomstolar, och deras beslut skulle ha omedelbar verkan.

Genom en serie lagändringar sedan 1968 har straffet för grovt narkotika-

brott höjts i olika omgångar. Men narkotikalagstiftningens största svaghet har de senaste åren visat sig vara de hittills närmast verkningslösa påföljderna för små narkotikabrott, s. k. narkotikaförseelser. Dessa brott utgör en betydande andel av det totala antalet brott mot narkotikastrafflagen och berör huvudparten av den illegala narkotikahandlingen i de yttersta leden. Det har skett en skärpning även här, men böter är inte tillräckligt för att avskräcka langare. Många langare kalkylerar t. o. m. med böterna, när de sätter priserna på sina dödsbringande varor.

Kärnproblemet för polis och åklagare vid ingripande mot langare är att kunna styrka att narkotikan har innehafts i försäljningssyfte. Många har så små mängder på sig att det bara blir fråga om narkotikaförseelse. Då finns det inga möjligheter för polisen att t. ex. genomföra kroppsbesiktning eller husrannsakan för att utröna om narkotikainnehavet har utgjort en del av en mer omfattande handel.

Vi anser alltså att brottsrubriceringen narkotikaförseelse bör utmönstras, så att graderna i fortsättningen blir narkotikabrott resp. grovt narkotikabrott. Genom den nya lagen om vård av missbrukare, LVM, finns möjligheter för domstol att döma en missbrukare till vård, så ingen bör undanhållas vård till följd av en sådan ändring i lagen.

Vi vet också att endast 5–10 % av den narkotika som går över ländernas gränser beslagtas. Vi vet att tull och polis har enorma svårigheter. Därför har vi i en motion föreslagit att tull, polis, kustbevakning, banker m. fl. som kan känna till olika former av narkotikahandel skall få en samordnad organisation för att kunna göra omplaceringar för gemensamma, intensiva aktioner när sådana behövs. På det sättet skulle de kunna förstärka varandras effektivitet och kapacitet.

Vi inom moderata samlingspartiet vägrar också att acceptera den defaultistiska synen på narkotikaproblemen inom fångvården. Vi är beredda att återkomma till kammaren med förslag som skulle kunna få fängelserna rena från narkotika.

Anf. 115 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Massdöd hotar de västsvenska sjöarna! Grundvattnet försuras genom luftföroreningar!

Allt oftare kommer det larmrapporter om tillståndet för våra svenska sjöar. Det har visat sig, att just västkusten är svårast drabbad av försurningen. Orsakerna är flera: dels ligger vi tydligen i stråket för nedfallet från såväl Ruhrområdet som England, dels är vår jord kalkfattig och blir därför mera skadad.

Där jag själv bor, utanför Uddevalla, finns en mängd små insjöar. En del av dem har vad man brukar kalla kristallklart vatten. Det ser mycket vackert och friskt ut. Men sanningen är att sjön är död. Vattnet är så klart därför att inget liv finns i det, det är ingenting som grumlar.

Varmvattenberedaren i vårt hus gick efter endast sex års användning sönder på grund av att ett vitalt rör helt hade frätts upp. Vi har egen,

djupgrävd brunn. Är grundvattnet så försurat? Frågorna är många, och oron är stor hos människorna.

Vi hörde i radion just nu i dagarna att sjöarna är så förgiftade av nedfallet, att all fisk i vissa sjöar borde vara förbjuden som föda. På grund av försurningen blir kvicksilverhalten i fisken så stor.

Ett recept är kalkning. Enligt experterna är situationen så allvarlig att vi inte kan rädda alla sjöar, utan vi får inrikta insatserna på de allra angelägnaste. Många sjöar måste alltså få dö – och i fortsättningen vara döda. Det är i första hand nedfallet av svavel som förstör sjöarna. Hur detta nedfall påverkar människorna vet vi ännu mycket litet om. Forskningen är outvecklad på detta viktiga område. Men man har alltså på sistone börjat upptäcka att även grundvattnet har skadats. Då är sedan risken stor för dricksvattnet. Man börjar nu också märka allt fler effekter på marken av nedfallen.

Fisken är mycket känslig. När sjön försuras upphör fortplantningen. När fisken försvinner, så försvinner också de fåglar som har fisk som huvudbyte. T. ex. lom, skrake och fiskgjuse får söka sig till andra trakter för att hitta föda. Men vart? Allteftersom försurningen sprider sig blir det ju allt färre "levande" sjöar.

Det sura vattnet löser ut tungmetaller i marken, och så småningom blir vattnet förgiftat.

Troligen angrips också jord och skog. En undersökning, som jag har läst om i tidningen Sydkraft-Aktuellt – där jag f. ö. hämtat en del av mina fakta – visar att upp till en tredjedel av granbeståndet i Västtyskland allvarligt har drabbats av försurningsskador. Även i södra Polen har konstaterats allvarliga skador.

Vad gäller de svenska åkrarna är det emellertid inte bara nedfallet från luften som försurar, utan även konstgödsel som sprids ut. Planterar man sedan gran där, blir situationen ändå värre, eftersom även granen är en markförsurare.

I tidskriften Sveriges Natur sägs att försurningen av mark och vatten håller på att utvecklas till ett av de allvarligaste naturvårdsproblem vi haft i vårt land – man anser att beteckningen miljökatastrof kan användas. Även där påpekas att omfattningen av skadeverkningarna ännu inte är tillräckligt känd. Det behövs alltså mer forskning, mycket mer.

Vad som krävs är givetvis internationella överenskommelser – ett enskilt land kommer inte så långt annars. Men detta säger inte att vi inte skall vidta de åtgärder som ändå går att vidta. Även vi själva exporterar ju utsläpp, och skall vi kunna komma till de internationella överläggningarna och ställa krav och lägga fram förslag med någon trovärdighet och auktoritet, så måste vi också själva göra vad vi kan på hemmaplan.

Försurningsproblemet är inte bara ett svavelproblem. En tredjedel av försurningen beror på kväveföreningar. Kväveföreningarna ökar nu snabbare än svavelföreningarna, och kväveföreningarnas effekter känner vi ännu mindre till.

År 1976 var svavelutsläppet 800 000 ton, i dag är det 600 000 ton. Denna

minskning har skett nästan enbart genom att utsläppen från uppvärmning skurits ner. Men industrin släpper fortfarande ut 200 000 ton. Där har det inte skett någon minskning, trots att industriutsläppen år 1985 skall vara endast halva denna mängd, dvs. 100 000 ton. Det är mycket oroande att industriutsläppen inte har minskats.

Herr talman! Allt det jag nu har sagt har det talats om här i kammaren flera gånger. Det har skrivits motioner, och frågorna har behandlats i massmedia. Det är inga nya ting jag kommer med. Men de är fortfarande lika oroande, och jag har därför velat ta just det här tillfället i akt att ånyo påminna om dessa faror.

Jag har velat göra det också i egenskap av bohussländsk riksdagsman, därför att detta är ett specifikt västsvenskt problem.

Länsstyrelsen och fiskerinämden i Bohuslän har rapporterat att 80 % av sjöarna är försurade eller hotas allvarligt av försurning. Flera av dessa sjöar är vattentäkter. Vi har också fått uppgifter om att grundvattnet på vissa håll i länet försurats och att borrade och grävda vattentäkter är hotade. Som jag berättade i min inledning, har jag själv nu fått se hur vattnet från vår egen på tomten grävda brunn har skadat vår varmvattenberedare – den har gått sönder.

Regeringens riktlinjer för svavelmängderna och reningen av utsläppen har orotat bl. a. naturvårdsverket och miljöorganisationerna. Vi socialdemokrater i Bohuslän delar den oron, och vi menar att kraven på att nedbringa utsläppen och svavelhalten i de fossila bränslena måste skärpas. Bästa möjliga reningsteknik måste införas i de anläggningar som uppförs, och man måste troligen också ompröva en del äldre anläggningar. Dessa frågor får inte skjutas långt in i framtiden. Man måste agera nu.

I samband med detta vill jag säga att det också är ytterst otillfredsställande att vi ännu inte fått en ordentlig och handlingskraftig energipolitik.

Bland de krav som måste ställas finns dessa:

Övergång till eldningsolja med låg svavelhalt måste komma till stånd över hela landet.

För kolbaserade energiproduktionsanläggningar skall gälla stränga miljökrav, så att svavelutsläppen minskas. Man måste använda bästa möjliga teknik härvidlag.

Omprovningar måste göras av äldre anläggningar, exempelvis oljekraftverk, och modernare teknik införas.

Det internationella arbetet med att minska de försurande utsläppen måste intensifieras och drivas kraftfullt.

Herr talman! Det viktigaste i det här sammanhanget är kanske ändå att vi får en handlingskraftig energipolitik med inriktning på miljövänligare energisystem, en reducering av de fossila bränslena samt en radikal minskning av utsläppen.

Människorna känner oro, och den oron är befogad. Vi har mycket liten tid på oss att handla. Det måste ske nu!

Anf. 116 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Kammaren, eller vad som finns kvar av den, får nu finna sig i att det kommer en livmedikus i stället för en hovpredikant, men det är kanske mindre ominöst än om det hade varit tvärtom.

Jag hade egentligen tänkt mig att av gammal vana avsluta den allmänpolitiska debatten med några reflexioner om vad som förekommit och vilka slutsatser man skulle kunna dra av det. Jag tycker det är en fördel att komma upp mot slutet. Då får man god tid att lyssna till och tänka på vad som sagts och försöka sammanfatta diskussionen. Av skäl som jag strax skall ange har det denna gång inte blivit så.

Av gårdagens övningar fäste jag mig vid Kjell-Olof Feldts inlägg. Han är ju alltid intressant att lyssna till, han ställer många frågor till andra, men ibland har man en känsla av att det är en del frågor han glömmer att ställa, särskilt till sig själv.

Kjell-Olof Feldt gav en målande bild av det svenska näringsliv som gör sina vinster på intelligent finansförvaltning snarare än på framgångsrik drift av industrier, där i stället konkurserna nu avlöser varandra. Medan de svenska investeringarna ökar mer i utlandet än här hemma, växer vår inhemska arbetslöshet. Han fick svar av Lars Tobisson och också av statsministern, som förklarade att kostnadsläget här i landet är avgörande. Jag tycker nog att Kjell-Olof Feldt borde ha frågat sig själv, hur det kan komma sig att en sådan situation har uppstått, som den han skildrade. Han skulle kanske också kunna fråga sig hur de förslag som socialdemokratin nu lägger fram – bl. a. löntagarfonder, proms och avskaffat skattefondssparande – kan tänkas påverka utvecklingstendenserna, och omvänt: om man verkligen vill vända på denna utveckling som Kjell-Olof Feldt målade upp – vilka slag av åtgärder skulle då vara mest effektiva? För min del är svaret ganska klart: Man skall på allt sätt stimulera de psykologiska faktorer som utgör incitament till ökad svensk industriproduktion. Jag tror faktiskt inte att hotet om löntagarfonder, proms och avskaffat skattefondssparande utgör några särskilt konstruktiva bidrag när det gäller att öka dynamiken i det svenska näringslivet. Vill man verkligen ge skjuts åt svensk industri, skall man nog göra det *med* näringslivet, inte *mot* det.

Till mina favoriter i kammaren hör också Sten Andersson. Denne på en gång folklige och distinguerade person, med ett inte bara medicinskt sett gott hjärta, har den likheten med Röda Nejlkan att man aldrig riktigt vet var man har honom. I går eftermiddag dök han plötsligt upp och ställde i förbifarten i utsikt att *jag* senare i debatten skulle uttala mig om de ifrågasatta förändringarna av sjukförsäkringen. Jag skall därför nu försöka efterkomma beställningen, eftersom jag har varit verksam i sjukvården redan långt innan den obligatoriska sjukförsäkringen tog vid efter den frivilliga.

Av de uttalanden som i går gjorts från socialdemokratiskt och fackligt håll – inte minst av min värderade bänkkamrat Gunnar Nilsson – framgick att frågan om karensdagarna är till ytterlighet inflammerad, och ett eko härav hördes också i morse i radio från Lennart Bodström och har sedan fortsatt att skalla från fackföreningsombudsmännen här i kammaren. Jag vill försöka

nalkas frågan så lidelsefritt och sakligt som möjligt, i förhoppning om att detta skall underlätta ett vettigt samtal om saken, även om det numera inte riktigt är mitt bord och inte heller mitt utskott. Jag har fått benägen hjälp av socialförsäkringsutskottets kansli i dag på morgonen, och jag ber att få tacka för det.

Låt mig börja med en historisk frihandsteckning, så gott jag kan. Den frivilliga sjukförsäkringen, "sjukkassan", *hude* karensdagar. Den skulle nog inte ha klarat sig ekonomiskt annars. Även den obligatoriska sjukförsäkringen, som infördes 1955, övertog karensdagarna. De togs sedermera bort, såvitt jag kan erinra mig, i etapper. Successivt lättade man också på läkarintygstvånget, och nu får man vara borta en vecka utan läkarintyg. Vad som har hänt under 25 år är att försäkringen från att framför allt skapa trygghet mot allvarligare och längre sjukdom numera kommit att täcka mer eller mindre *all* frånvaro från arbetet, som inte ersätts på annat sätt. Det heter inte längre sjukkassan utan försäkringskassan. Sambandet med egen sjukdom har på något sätt lösts upp. Det kan då rent av förefalla konsekvent att orsaken till frånvaron inte heller behöver styrkas. Allteftersom s. k. psykosociala synpunkter har malts in i medicinen har också själva sjukdomsbegreppet delvis berövats sin påtagliga, fysiska karaktär och införlivats i "upplevelse"-sfären: Man "mår" inte riktigt bra, när man känner efter, och då anser man sig ha rätt att stanna hemma.

Frågan om karensdagarna gäller främst korttidsfrånvaron, särskilt upprepade korttidsfrånvaro. Jag tror att man av psykologiska skäl bör undvika att tala om "okynnessjukskrivning". Vi vet alla att sådant förekommer, i alla delar av samhället – också där man minst skulle vänta sig det. Våldigt många människor har någon krämpa, som man vid behov kan "känna efter" att man har – eller som man oroar sig för – och som kan motivera att man vill hålla sig hemma någon dag. En särskild – och inte så liten – grupp utgörs av alkoholisterna med deras dagen-efter-situation.

Jag tror knappast att förekomsten av, eller bristen på, sjukersättning spelar någon större roll för dessa gruppers jukskrivning. Över huvud taget skall vi nog inte överdriva korttidssjukskrivningens försäkringsekonomiska aspekter, vare sig för den enskilde eller för samhället.

En väl så allvarlig effekt av korttidssjukskrivning – oavsett om eller hur den ersätts – är däremot enligt min erfarenhet den ryckighet i arbetskraftens närvaro som de olika driftenheternas arbetsledning drabbas av – det må gälla tillverkningsindustri eller sjukvård.

Sten Andersson ville att jag skulle bekräfta att korttidsfrånvaron (dvs. högst 6 ersatta dagar) endast utgjorde 13 % av det totala antalet sjukpenningdagar år 1980. Sten Andersson har rätt i detta. Om man ser till det procentuella antalet sjukpenningfall, gäller ca 70 % av fallen 1–3 dagar. Dessa fall har ökat relativt sett. Det procentuella antalet "längre" fall har däremot sjunkit på senare år. Sjukskrivningen är minst inom de lägsta och de högsta sjukpenningklasserna och störst i gruppen med mellan 60 000 och 80 000 kronors inkomst, för både män och kvinnor. Sjuk är man antingen 1–6 dagar eller mer än 14 dagar; sjukledighet mellan 7 och 14 dagar är klart

mindre vanlig. Detta tyder på att försäkringen främst fyller två olika uppgifter: korttidsfrånvaro och långtidssjukledighet.

Jag vill också ge Sten Andersson alldeles rätt i att behovet av att hålla sig borta från arbetet växlar med olika slag av sysselsättning. Tjänstemän med inomhusverksamhet kan ofta ta sig till arbetet även om de inte mår alldeles bra, men de som arbetar utomhus eller i dragiga lokaler kan inte lika lätt göra det, och vårdpersonal eller livsmedelsarbetare skall och får inte jobba när de är infekterade. Kungar och presidenter måste nästan alltid hålla sig på benen.

Det som karakteriserade den svenska sjukförsäkringsreformen – i motsats till den samtida Beveridgeplanen i England, vars tyngdpunkt låg på tillhandahållandet av kostnadsfri sjukvård – var Gunnar Strängs tonvikt på behovet av en *socialförsäkringsreform*, som skulle ge dem som genom sjukdom förlorade sin arbetsinkomst en hygglig ersättning i pengar. Kostnaden för läkarvård och läkemedel fick patienten i viss utsträckning stå för själv, och så är det än i dag.

När den reformen – efter många statsfinansiellt betingade uppskov i nära 10 års tid – sjuksattes den 1 januari 1955 gällde 4 karensdagar. Vi skall betänka att på den tiden var veckoavlönning regel, och många familjers budget balanserades från fredag till fredag. I det läget var 4 dagars inkomstbortfall en allvarlig sak för arbetarklassen, om jag får använda det ordet, fast jag ogärna talar om klasser. Men under dessa 25 år har ju utvecklingen i allt större utsträckning, efter vad jag förstår, gått mot månadslön, så som det redan tidigare var för flertalet bland tjänstemännen. När budgeten balanseras över 30 dagar borde det vara lättare att klara exempelvis 3 karensdagar.

Nästan all sjukskrivning – inte minst den som vi läkare har att signera – är något "relativt". Det finns en grå zon, där man kan chansa – eller ta det säkra för det osäkra. Mycket beror, som allt annat här i livet, på ens motivation.

Att frågan om karensdagarna nu fått en så dramatisk framtoning och en sådan politisk sprängkraft kommer därför överraskande för mig – inte minst i betraktande av det historiska skeendet. Jag vet inte om det kan ha något att göra med att man i samband med en av Hagaöverenskommelserna flyttade över sjukförsäkringsavgiften från den enskilde skattebetalaren till arbetsgivaren och bakade in den i arbetsgivaravgiften. Vid samma tid höjdes också ersättningsbeloppet men gjordes i gengäld beskattningsbart. För egen del hade jag gärna sett att vi fått ha kvar sjukförsäkringsavgiften på våra egna skattsedlar så att vi kunde få uppleva ett samband mellan prestation och kostnad. Hade man haft kvar detta samband skulle man också ha haft möjlighet att låta den enskilde t. ex. på deklaraionsblanketten anteckna sig för olika grader av "självrisk" – precis som man har i många andra frivilliga försäkringar och som folk följaktligen är vana vid och förstår. Detta föreslog jag i en motion vid förra riksmötet (1980/81:1220), och den avstyrktes givetvis – som alla motioner – under hänvisning till pågående utredning; men

i det tjocka betänkandet har jag ännu inte lyckats hitta något spår av den.

Tidigare i dag fick vi av Sivert Andersson höra hur det mullrade i folkdjupen, och man såg honom från talarstolen kräva en generalstrejk. Lars Ulander var inte sämre han. Skulle vi inte i alla fall kunna ta det litet lugnare? Gunnar Nilsson, som ju är en stillsammare kamrat, formulerade sig så här: ”Därmed har regeringen försatt sig i ett självförrållat dilemma. Antingen får man genomföra en oerhört orättvis beskärning av enbart LO-medlemmarnas förmåner eller också får man mot eniga arbetsmarknadsparter och en enig sjukpenningkommitté ge sig på avtalsfrihetens princip.” Jag förstår detta dilemma. Jag finner det också otänkbart att man inte skulle behandla alla lika. Jag sade nyss att det här – speciellt det avtalsmässiga – inte hör till mitt kompetensområde, och jag tänker inte ge mig in i en debatt om det. Mitt svar till Sten Andersson gör, liksom en gång lantmannapartiet, halt framför konseljörren.

Men jag vill ändå avslutningsvis återknyta till de stora linjerna i den allmänpolitiska debatten, nämligen Sveriges ekonomiska läge. Den ekonomisk-historiska vetenskapen har förtalt mig att Sverige levat på utländska krediter under många styresmän: Gustav Vasa, hattarna på 1700-talet och Karl XIV Johan, som delvis med egna pengar – några av kammarens ledamöter borde besinna detta! – lyckades få balans i statsbudgeten. En lyckad utländsk upplåning på 1800-talet gav oss kanaler, järnvägar och industri. Men det har varit krediter för produktiva ändamål, inte för konsumtion som nu. Vi kan inte låta araberna betala en del av våra sjukersättningar eller våra långvårdssjukhus. Vi står inför ett tvång att spara, där det går att spara. På det gigantiska avsnitt av vår budget som omfattar hälso- och sjukvården och socialförsäkringssystemet måste vi bestämma oss för vad vi skall spara på. Skall vi spara på långvården eller på cancerkliniker eller på olycksfallsvården – eller skall vi spara på snuvorna och kopparslagarna? För mig är valet inte svårt. Jag är medveten om att saken rymmer många teknikaliteter. Jag är också medveten om att företrädarna för de fackliga organisationerna har problem med saken, eftersom de ju företräder den andel av medborgare som är verksamma i arbetslivet, som betalar skatt och som får avstå löneutrymme för arbetsgivaravgifter, men de företräder varken barnen eller pensionärerna. Jag kan förstå dem som tycker att de har rätt att så att säga själva få en årlig ”utdelning” på sina försäkringsavgifter – fast detta ju egentligen inte är försäkringens idé. Dess idé är att *hälsan* är utdelning nog för dem som är lyckliga nog att få vara friska. Det är nu en gång så att det är i den senare delen av livet som de besvärligaste påfrestningarna brukar infinna sig.

Jag undrar om det inte i alla fall skulle vara möjligt för socialdemokraterna att se litet objektivt och med en viss distans på den problematik det här gäller. För egen del är jag villig att delta i sådana diskussioner om de förs i den lugna samtalston som utmärker Sten Andersson och Gunnar Nilsson.

Med detta, fru talman, har jag efter måttet av min förmåga försökt besvara Sten Anderssons i går till mig framställda fråga. Och kanske har jag därmed

också, om än indirekt, givit en reflex av något som karakteriserat den här allmänpolitiska debatten, även om den ännu inte har nått slutet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 117 STEN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill gärna framföra ett tack för det svar som jag fått av Gunnar Biörck i Värmdö. Jag beklagar att inte fler av dem som deltog i debatten om hur man skall förändra sjukförsäkringen är här och som jag fått lyssna till denna mycket kunniga och väldigt intressanta redovisning av det som förevarit.

Sedan tycker jag förstås att när det började bli som mest spännande gjorde Gunnar Biörck halt. Det var en fråga som i går ställdes till dem som sitter innanför dagens konseljdörrar: Hur skall man nu förverkliga det här? Om jag förstod Gunnar Biörck rätt – och det tror jag att jag gjorde – så menar han att det ändå är de som har vissa jobb som kanske mer än andra har behov av att få ersättning från första sjukdagen därför att de har tunga jobb. Har de feber och är sjuka, så är det svårt för dem att utföra jobben, medan vi som har andra, mer lättsamma jobb kan klara jobben lika bra – det märks ingen större skillnad – om vi är förkylda eller på annat sätt sjuka.

Men då uppstår frågan – den fråga som vi inte fick något svar på i går: Hur skall man klara detta om man vill införa tre karensdagar? Och moderaterna befinner sig i en värre sits, och vi har egentligen rätt att fordra ett klart svar.

Jag har svårt att tänka mig att man kan säga "vi skall fördubbla försämringen" utan att tala om hur det skall gå till. Jag förstod av debatten i går att regeringen inte har gjort klart för sig hur man skall göra. Det var inte meningen, sade statsministern, att man skulle låta bara dem som har den här rättigheten enligt lag bli dem som drabbas, utan man skulle låta alla drabbas.

Då återstår bara lagstiftningsvägen. Man skall alltså upphäva ingångna avtal med lag. Och om man nu skall spara det dubbla beloppet jämfört med regeringen – och har sagt det – då måste man också ha något begrepp om hur det skall förverkligas.

Jag skulle, fru talman, gärna vilja fresta Gunnar Biörck, som jag känner stor sympati för, att försöka öppna konseljdörren och ta ett steg till. Den uppfattning som moderaterna har – även om de inte befinner sig i konseljen – betyder tydligen, om jag förstått det hela riktigt, väldigt mycket för den nuvarande konseljens behandling av dylika frågor.

Anf. 118 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m) replik:

Fru talman! Det är självklart att med det korta varsel som jag haft att störta mig in i detta problem – som jag inte på tjänstens vägnar haft att handlägga vare sig inom sjukvården eller inom riksdagspolitiken – blir jag i denna sena timme svaret skyldig.

Men jag gjorde i mitt anförande en öppning och inbjöd till samtal, och jag upprepar att jag är beredd att samtala med förnuftiga personer.

Anf. 119 STEN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Det är möjligt att jag ställer större krav på Gunnar Biörck än vad jag tyckte man kunde ställa på regeringen, men jag finner också visst fog för denna olika behandling.

Å andra sidan respekterar jag det besked som jag har fått.

Jag hoppas att vi får tillfälle till samtal, så får vi se vad gott det kan komma ut av det.

Anf. 120 SVEN JOHANSSON (c):

Fru talman! Under en tågresas stötte jag samman med en person med höga ideella mål och intressen som jag hade lärt känna. Det hade gått några år sedan vi möttes senast, och jag upptäckte ganska snart att idealisten hade genomgått en märkbar förändring. Under vårt samtal sade han: Ser du, livet blir till slut bara en ekonomisk fråga. – Idealisten hade blivit materialist.

När man lyssnat på denna långa debatt kan man inte komma ifrån att det är det materiella som dominerar debatten. Läger man därtill de hårda tillmälena och försöken att misstänkliggöra, så känns det nästan litet kyligt.

I denna debatt vill jag aktualisera ett ord som börjar användas mer och mer i politiska sammanhang. Det är ordet livskvalitet.

Man upptäcker snart hur svårt man har att ge ordet substans, verkligt gripbart innehåll. Det beror väl bl. a. på att vi i den politiska debatten ensidigt för fram vissa frågor och inte vill eller vågar ta upp eller inte behärskar alla frågor som berör människans liv.

Även om det ekonomiska är en mycket viktig del av människans liv och situation, så är det inte allt. Det finns mycket, mycket mer som hör till livet.

Vi lever ju i ett välfärdssamhälle med den fina målsättningen att varje människa skall få sina behov tillfredsställda och uppleva ett människovärdigt liv. Och mycket har verkligen hänt för att göra livet bättre för det stora flertalet.

Men ändå hotas nu människan, alltifrån det ofödda barnet till den gamla, av en mängd negativa och nedbrytande krafter. Särskilt är den svaga människan utsatt. Varför? En av de grundläggande orsakerna anser många är att vi mitt i vårt sökande efter välfärd har övergivit en kristen människosyn, en kristen värdering av människan. Den kristna synen har varit ett kulturarv och en självklar utgångspunkt i uppbyggandet av vårt samhälle. Fortfarande är det många som håller den högt. Men i praktiken har vi alltmer övergivit den, och vad har då kommit i dess ställe? Om man släcker de stjärnor som i sekler väglett vårt folk och inte tänder några andra i stället – vad händer då?

Skall vi ge innehåll åt ordet livskvalitet måste vi börja med de grundläggande livsfrågorna. Vad är livets mening och mål? Det är en fråga

som inte minst ungdomarna ställer, och de vill ha svar också av politikerna, som ofta menar sig förstå och kunna det mesta.

Vad säger då den kristna människosynen? Livet är en gåva vi fått att förvalta under ansvar. Varje människa är unik och oändligt värdefull ända från tillblivelsen i moderlivet. Värdet beror på vad vi är: skapade till Guds avbild. Detta ger oss ett värde oberoende av prestationer och ett skydd – grunden för verklig välfärd.

Det finns något som man kallat för urgrubblens klassiska frågor: Varifrån, varthän och varför? De frågorna kan man aldrig tysta hos människan – detta därför att människan har evighetsvärde. Förnekar man evighetsvärdet hos människan, devalverar man själva människovärdet, och det är mycket allvarligt. Dan Andersson, som på ett mästerligt sätt tolkat den naturliga människan, säger i sin bevingade dikt:

Det finns något bortom bergen, bortom blommorna och sången,
det är något bortom stjärnor, bakom heta hjärtat mitt.

Dessa livsfrågor är tidlösa och odödliga och måste ges stort utrymme när man skall fylla ordet livskvalitet med innehåll.

Någon frågar: Är detta politik? Ja, i ett land där över 95 % vill tillhöra folkkyrka eller frikyrka är dessa frågor i högsta grad berättigade – också i politiska sammanhang, också i en allmänpolitisk debatt.

Vad håller vi på att få i stället? Jo, en mängd olika och i längden ohållbara synsätt, t. ex. det materialistiska: "Människan är inget annat än resultatet av slump och materia"; det biologiska: "Människan är en högt utvecklad apa"; det tekniska: "Människan är en avancerad dator"; det ekonomiska: "Människan är producent-konsument". I samhället värderas vi oftast efter våra prestationer. Även i våra djupaste relationer förhålligas en slit-och-släng-mentalitet.

Gemensamt för alla dessa synsätt är att de i sin konsekvens skadar livet och inte ger svaga, utslagna, handikappade och gamla människor något särskilt högt värde. De ger heller inget verkligt skydd mot de tekniska, ekonomiska och politiska krafter som vill manipulera och styra den enskilda människan.

Det samhälle som skall ge god livsmiljö och livskvalitet måste slå vakt om hemmet och familjen. Familjen är en grundpelare i vår demokratiska samhällsbyggnad. Det är något av det högsta i tillvaron för människan att få uppleva jordisk kärlek och lycka, bilda hem och uppleva familjelivets rikedom. Tillåter vi fientliga krafter att ödelägga detta grundläggande i vårt samhälle, får vi uppleva skrämmande konsekvenser. För att livet skall bli meningsfullt och rikt måste varje medborgare få möjlighet till utbildning och arbete. Det är också viktigt att alla arbetsuppgifter uppskattas och värderas lika.

Inte minst ungdomen känner oro inför framtiden. Här måste alla goda krafter medverka och samverka till att varje individ kan drömma om och hoppas på en meningsfull tillvaro i ett samhälle som ger rättvisa åt alla.

Kampen mot sådant som förstör livskvaliteten är viktig. Hit hör bl. a. kampen mot droger.

I Sverige har inställningen till alkohol skiftat starkt – från fullständig "alkoholliberalism" i början av 1800-talet till tankar om totalförbud i början av 1900-talet. Förmodligen vill ingen i dag ha tillbaka det s. k. Brattssystemet, vilket bl. a. omfattade motboken, i alla dess detaljer. Men hur många ställer sig bakom de grundläggande värderingarna – att ransonera försäljningen av alkohol, att inte tolerera offentligt fylleri och inte tillåta att alkoholmissbrukaren själv eller hans närstående tar skada genom ett i längden nedbrytande alkoholmissbruk? Det är hög tid att vi inom alla instanser analyserar vår roll i den samlade missbrukssituationen. Är vi till nytta, eller ställer vi till med ytterligare skada? Den gamla nykterhetsvården ingrep med åtgärder innan familj, arbete eller bostad var "bortsupna"; i dag låter vi missbrukaren "löpa linan ut" med alla de lidanden som utslagingsprocessen för med sig. Trygghetslagar och vårdssystem får inte vara konstruerade så, att utslagning påskyndas och medicinska alkoholskador fördjupas.

Då det gäller att komma till-rätta med alkoholmissbruket kan flera vägar anvisas, även om ingen på förhand kan betecknas som den bästa eller effektivaste. Under alla förhållanden måste informationen om riskerna med alkoholbruk intensifieras – i synnerhet bland barn och ungdom. Det måste stå klart för varje barn i vårt land att alkoholen är ett gift och att bruk av den medför risk för beroende av giftet och risk för att andra gifter och droger kommer in i bilden. Det gäller i denna information att eftersträva att den positiva attityden och den kommersiellt betingade glorian kring alkoholförtäring avlägsnas i vårt land och ersätts av samma skarpa reaktion som nu vänder sig mot bruket av narkotika. Vi måste skapa ett alkoholnegativt samhälle.

Det är nämligen helt ovedersägligt att det är den utbredda alkoholseden i sig själv och förknippandet av alkohol med fest och högtid som ger spriten dess glans och gloria och som insveper dess skadliga verkan och de stora riskerna i ett dunkel. Det är svårt att se hur denna gloria kring alkoholen skall kunna avlägsnas utan att själva seden och förknippandet av alkohol med fest avskaffas. Den svenska villigheten att godta berusning som normal vid vissa tillfällen är i högsta grad onormal. Visserligen har denna positiva syn på alkoholen tusenårig hävd i vårt land, men icke desto mindre måste den bort, om vi skall få ett sundare och socialt bättre samhälle. Den har inneburit och innebär alltfört en nationell fara, som för med sig både kulturell och demokratisk förnedring.

Livsfrågor – livskvalitet. Vi kan, om vi vill, hjälpas åt att bygga ett samhälle där människor kan uppleva livet som ett spännande äventyr, så att vi i stället för alla negativa tongångar kan få höra fler utbrista med diktaren:

Jag vill tacka livet
som gav mig så mycket. . .

Anf. 121 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Årets remissdebatt har präglats av de två sammanhängande problem, ekonomi och sysselsättning, som i dag mer än något annat står i förgrunden i den politiska debatten. En internationell utblick visar också att

dessa problem inte är isolerade till Sverige. Över hela den industrialiserade världen är krishilden densamma, men med tillägget att fredsfrågorna – om vår värld skall överleva – är de allt övergripande. Till fredsfrågorna finns det chans att återkomma i den utrikespolitiska debatt som vi skall ha senare under våren, och jag skall också ställa in mig i ledet och tala om regionalpolitik, som för oss norrlänningar innehåller det stora problemet med sysselsättningen.

Det finns områden i Norrland som har en sämre situation än mitt eget län Västerbotten då det gäller sysselsättningen, men jag tar ändå situationen i Västerbotten som utgångspunkt i mitt anförande, eftersom situationen där är allmängiltig för ett glesbygdslän.

Jag börjar med att konstatera att vi behöver ca 16 000 nya jobb i Västerbotten för att nå upp till riksgenomsnittet då det gäller sysselsättningen. Den arbetslöshet som ligger i den siffran kan man åtgärda kortsiktigt genom att sätta in beredskapsjobb och andra stödåtgärder som lättar i svåra, akuta kriser. Men även i den kortsiktiga satsningen är det viktigt att man väljer att lägga beredskapspengarna på objekt som har en genererande verkan på näringsliv och andra vitala delar i samhällsmaskineriet. Till den typen av objekt hör byggandet av vägar och broar, hamnanläggningar, industrilokaler, virkesterminaler, m. fl. liknande objekt.

Tyvärr verkar akuta kriser inom ekonomin och sysselsättningen som mörka hinder när man skall se mot horisonten, mot de framtidssatsningar som på sikt skall angripa problemets innersta kärna. Det finns ett kinesiskt ordspråk som säger:

”Ge en man en fisk

– och han blir mätt för dagen.

Ge honom ett redskap

– och han blir mätt för livet.”

Jag vill i mitt debattinlägg visa på de redskap, de långsiktiga satsningar, som betyder utveckling och framtidstro för min hembygd i Norrland.

Jag börjar med skogen. Den svenska skogsindustrin har knapphet på råvara. I Norrlands inland finns stora kvantiteter mogen skog, men avverkningen bromsas i dag av att kunskapen om hur skog i svåra klimatlägen skall föryngras är liten. Bl. a. av miljöskäl uppfyller inte föryngringen av skogen i Norrlands inland skogsvårdslagens krav.

Vid skogshögskolan i Umeå har man ett färdigt program för ett forsknings- och utvecklingsarbete för skogsvården i svåra klimatlägen. Detta forskningsprogram syftar till, kort beskrivet, att skapa återväxt på redan kalhuggna marker, med säkrare föryngringsmetoder möjliggöra ökad avverkning i Norrlands inland och därmed också ett ökat virkesuttag på både kort och lång sikt.

Skogsnäringen är själva livsnerven i det norrländska näringslivet, och om skogshögskolan får resurser att genomföra sitt program blir effekten

bättre kapacitetsutnyttjande i skogsindustrin,

ökade exportintäkter och

ökad sysselsättning och därmed större möjligheter att bibehålla infrastrukturen i inre Norrland.

Kostnaden för forskningsprogrammet har beräknats till 1,3 miljoner. För att forskningen skall bli lönsam krävs en ökad avverkningsgrad på ca 50 000 skogskubikmeter per år. Detta motsvarar en ökning av slutavverkningsarealen på ca 500 ha. Detta skall jämföras med att den totala arealen slutavverkningsmogen skog i svåra klimatlägen är 1,4 miljoner ha. Den kostnad projektet kräver är alltså mycket liten mot den beräknade vinsten. Man kan också formulera frågan så: Har vi råd att säga nej till skogshögskolans projekt?

Jag har i mitt anförande tagit fram den resurs som skogshögskolans lokalisering till Umeå tillfört Västerbotten och Norrland. Det finns också skäl att granska vilka möjligheter som Umeå universitet, den kanske viktigaste lokaliseringpolitiska satsning som någonsin gjorts i övre Norrland, kan erbjuda. När undervisningen och forskningen startade vid det norrländska universitetet var det inte "bara" en kulturspridning norrut man ville uppnå. Med de forskningsresurser som härigenom tillfördes Norrland ville man också skapa ett gynnsammare teknologiskt klimat för den norrländska industrin. Till en del har dessa förväntningar kunnat infrias, men kombinationen forskning-näringsliv borde kunna utnyttjas ännu mycket mera. Låt mig peka på ett exempel.

Vid Umeå universitet håller man på att bygga upp en utvecklingsenhet för tillämpad mikrobiologi, och ett av de första objekten är ett utvecklingsprojekt i samarbete med läkemedelsföretaget Kabi för framställning av humant interferon. Utvecklingsarbetet har varit framgångsrikt, och man har nu nått fram till ett ställningstagande för en produktion. De forskare i Umeå som lett utvecklingsarbetet med interferon har en gedigen kompetens, och på grund av Umeå universitets starka ställning inom forskning rörande cellodling bör en produktion av interferon för både kliniska prövningar och kliniskt bruk förläggas i nära anslutning till Umeå universitet och kopplas till en vetenskaplig expertgrupp där. Med tanke på den gynnsamma effekten av interferon visat sig ha på vissa virussjukdomar och tumörer är en sådan produktion en framtidsatsning både för universitetet och näringslivet.

Den s. k. Norrlandsdebatten har en stark slagsida mot det negativa. Inte minst vi norrlänningar gör felet att mindre tala om styrkan i den norrländska samhällskroppen och mera om bristsjukdomarna. Då är det kanske inte så underligt att vi sätts på droppbehandling eller får en tillfällig transfusion som just klarar livhanken.

Jag tycker att vi skall tala mera om styrkan och de stora möjligheter som finns i Norrland. Ett område med styrka är t. ex. Skellefteåregionen. Där finns en del större industrier, exempelvis Bolidenbolaget, men Skellefteåregionen kan också betecknas som ett av landets mest utpräglade småindustriområden. Där finns forsknings- och utvecklingsresurser i form av IUC (industriellt utvecklingscentrum), högre teknisk utbildning i träteknik, trätekniskt utvecklingscentrum och där finns också det industriella serviceorganet Expolaris.

Sedan några år tillbaka driver Expolaris en projektverksamhet som syftar till att introducera norrländska småföretag på den snabbt växande u-landsmarknaden. Arbetet har inriktats på överföring av småskalig teknologi omfattande såväl konsulttjänster som leverans av turn-key-projekt inom områden där norrländsk industri och samhällsstruktur representerar ett specifikt kunnande. Försäljning av grundläggande yrkesutbildning har härvidlag bedömts vara särskilt viktig dels för u-ländernas egen utveckling, dels som befrämjande för ytterligare norrländsk export. I samverkan med Norrlandsfonden, utvecklingsfonder, statliga och kommunala organ m. fl. erbjuder organisationen utvecklingsländerna småskalig industriell utveckling och också utveckling inom den allmänna sektorn, exempelvis vård och utbildning. Denna verksamhet har resulterat i konkret samarbete med utvecklingsländer och internationella organisationer. I detta sammanhang är följande projekt av särskilt intresse:

- Yrkesutbildning i Bahrain (samarbetspartner: Bahrains regering).
- Studie för ett yrkesutbildningsprojekt i Sadat city (samarbetspartner: Egyptens regering).
- Överföring av småskalig teknologi till Kenya, Egypten, Sri Lanka och en provins i Indien (samarbetspartner: UNIDO).

Flera andra projekt bearbetas också.

Tack vare den paraplyorganisation som Expolaris har kan ett brett sortiment av tjänster och kunnande från hela Norrland snabbt och smidigt göras tillgängligt för export till u-länderna.

Ett par statliga utredningar har också pekat på möjligheterna och värdet av en svensk-norrländsk tjänsteexport och know-how till u-länderna.

Jag vill sluta detta avsnitt med att understryka det dubbla värdet av denna verksamhet, och jag vill göra det med adress till biståndsorganet SIDA. För u-länderna täcker det in ett viktigt eftersatt område av stor betydelse. För Norrland, för företag och institutioner, ger det stora utvecklingsmöjligheter och en chans att exportera norrländskt kunnande.

Fru talman! Sist vill jag påminna om ett gammalt rättvisekrav från Norrland. På den elström som vi producerar i de norrländska älvarna vill vi ha sänkta eltaxor. Det är inte rätt att vi norrlänningar med vår konsumtion skall subventionera överföring av elkraften till de södra delarna av Sverige. Låga energikostnader är naturligtvis bra för de norrländska hushållen och kan också vara ett sätt att få de svenska företagen att överväga alternativet Norrland.

Anf. 122 GUDRUN SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Det är några ord som dåvarande landshövdingen Gösta Elfving myntade under sin tid i Kopparbergs län. De lyder så här: "Dalarna håller på att förblöda."

Vi stod redan då inför en situation, där glesbygden avfolkades och många var tvungna att flytta från länet för att få arbete. Inom många kommuner blev åldersfördelningen så ojämn att det var en mycket ringa procent av befolkningen som hade ett dagligt återkommande arbete att gå till.

Fru talman! Sedan dess har vi bytt landshövdingar ett par gånger. Men förblödningen fortsätter. Aldrig tidigare har vi haft så stor arbetslöshet inom yrken som av tradition varit mycket starkt förankrade i länet. Jag tänker då på både byggnadsarbetare, gruvfolket och järnbruksarbetare, för att inte tala om alla dessa kvinnor och ungdomar som nu helt enkelt har gett upp.

När stora blödningar uppstår brukar man lägga ett tryckförband, för att få slut på blödningen. I vissa undervisningsböcker hänvisas den här insatsen till första hjälpen vid akuta olyckshändelser. Så ungefär kan man överföra tankegångarna på situationen i vårt län. Små tryckförband har lagts, men några radikala åtgärder har inte satts in och därför är vi mycket besvikna i vårt län.

De stödpengar som staten har tillställt olika företag i Kopparbergs län åren 1965–1981 förutsatte att 4 441 nya jobb skulle åstadkommas. Men det blev bara 3 454 arbetstillfällen. Är det då inte fel på uppföljningen från regeringens sida? De siffror som meddelas i kommunikéerna är kanske bara slagord för att regeringen skall kunna säga: Se hur vi har satsat.

Andra situationer som vi har upplevt som beklämmande är när regeringen gör s. k. akuta hjälpaktioner genom AMS. Jag tänker närmast på åtgärden att placera ungdomar på olika arbetsplatser.

Det blev ingen förberedelse, utan regeringens besked kom mycket hastigt. I ett län där vi har svårt att hitta arbetsgivare som vill ta sig an ungdomarna måste man få bättre tid för förberedelser. Därför skulle jag vilja ge regeringen rådet att tänka på att det behövs längre planeringstid när jobb skall ordnas för våra ungdomar.

I Dalarna bor ett ovanligt tåligt folk. Vi klagar inte i onödan. Av tradition har vi vant oss vid att pendla långa vägar för att få arbete. Men nu är smärtgränsen nådd. All tilltro till en rättvis fördelning av jobb håller på att försvinna.

Redan i skolans nionde klass får många ungdomar magkrämpor och nervösa besvär. De har sett hur kamrater som gått ut skolan och som inte har fått något jobb har förvandlats bara på ett halvår. En del av dem har inte orkat leva vidare därför att de inte varit till nytta för någon människa.

I järnbrukssamhället som jag kommer ifrån skall man nu klara avskedanden med förtidspension. Åter ett tryckförband utan radikala åtgärder. Fullt friska personer, med kunskaper i händer och huvud, överlämnas åt de långa ensamma dagarna utan sysselsättning och utan den gemenskap de haft på arbetsplatsen. De får god tid att tänka på de orättvisor som skedde när SSAB övertog järnverket från Stora Kopparberg.

Skogen och elkraften behöll det säljande bolaget. Förra året köpte SSAB elkraft för 90 miljoner, bl. a. från det kraftverk som Stora Kopparberg äger och som finns mitt inne i SSAB:s verksamhet. Därför är vi många i Borlänge som inte litar på regeringens uppföljningsverksamhet och kontroll numera. Vi socialdemokrater har också påtalat de här svagheterna både i gruppmotioner och i länsmotioner.

Vi vet att i ett län med försvagad sysselsättning drabbas kvinnorna mycket hårt. I vårt län har vi alltid haft låga siffror för kvinnors förvärvsarbete, och

kvinnolönerna i Kopparbergs län har varit de lägsta i landet – troligen beroende på tillfälliga arbeten, som ofta är dåligt betalda, och alla halvtidstjänster inom den offentliga sektorn. Detta är ju en förödande situation särskilt för de unga kvinnorna som vill komma in på arbetsmarknaden. Halvtidsarbete ger sällan någon möjlighet att avancera i tjänsten, och för en ensamförsörjare räcker det inte med några timmars arbete om dagen. Likadant är det för många kvinnor som kanske blir erbjudna halvtidstjänst men har så långa kommunikationer att det blir omöjligt för dem att ta ett sådant arbete.

Under mina år har jag varit med om att se hur den offentliga sektorn inte bara växt utan också utvecklat människorna. Nu vill regeringen minska på den sektorn, som tillför så många inom vårt län ett arbete. Vårt landsting har under många år gett anslag för att bemästra arbetslösheten. Det måste vara det rätta receptet i ett län där vi har många små sjukvårdsenheter, och där många människor bor i glesområden, att de kan få både utbildning och arbete i den offentliga sektorn.

När vi inte kan skapa arbete åt människor, då försvinner också många kunskaper som utvecklas och stimuleras i arbetslivet. En outnyttjad arbetskraft blir ofta en ekonomisk och social belastning. Därför måste vi, som socialdemokraterna så väl beskriver, få hjulen att gå igen.

Jag har tidigare sagt att vi är ett tålmodigt släkte i Kopparbergs län, men får vi inte möjligheter att behålla jobben eller få flera arbetstillfällen, då blir vi också andligen fattiga. Våra kunskaper rinner ifrån oss, därför att människor inte får pröva in i arbetslivet.

Alla dessa situationer som redan nu inträtt för många, att ha kunskaper men inte ha någon att överlämna sina kunskaper till, exempelvis till nästa generation, är en tragedi för en enskild människa.

Jag skall inte gå närmare in på arbetslösheten i gruvområden och järnvägssamhällen. Det kommer Yngve Nyquist att redovisa i ett senare anförande. Men vad som oroar mig är att vi samtidigt med arbetslösheten fått en allt smalare linje för våra ungdomar som vill utbilda sig. För ungefär 15 år sedan hade vi många ungdomar som sökte sig till utbildning i bergshantering och järnhantering. Men nu när vi borde satsa mera på forskning och utveckling inom just de områdena, blir ungdomarna rädda att utbilda sig inom dessa yrken, för de ser att både järnbruk och gruvor ligger för fåfot i länet.

Kanske har mitt inlägg uppfattats som en lång klagovisa. Men jag har velat peka på hur allvarliga situationer människorna i Dalarna hamnat i.

Jag har, fru talman, lånat några ord från en nyomskrivna poet, som för några år sedan stod här i talarstolen och beskrev liberalernas sköna värld. Jag tänker på förre partiledaren Per Ahlmark. Orden är, som han skriver i en av sina dikter: "Bilder som ingen bryr sig om." Det är just några vardagsbilder jag försökt skildra och den oro vi alla känner i Kopparbergs län. Låter regeringen länet förblöda, då går kraften ur människorna. Man tappar framtidstron, men framför allt: man tappar tron att näringslivet tillsammans med de anställda och politiker kan göra någonting för att stimulera de unga

till utbildning och få deras längtan att gå i uppfyllelse, att komma in i ett intressant arbete i framtiden. Därför står kravet kvar från oss socialdemokrater – arbete åt alla.

Anf. 123 ERIC REJDNELL (fp):

Fru talman! I går kväll intervjuade en TV-reporter tre tidningsjournalister om deras personliga syn på den allmänpolitiska debatten här i kammaren. Egentligen var de ganska ense om att debatten i stort sett följer gamla mönster. Regeringspartierna får försvara sina förslag och ställningstaganden, medan oppositionen, med eller utan motförslag, talar om hur fel det mesta är. Vi har nyss hört ett sådant inlägg.

I många fall nöjer man sig med att påstå att det eller det förslaget inte är genomförbart därför att det drabbar den eller den gruppen eller kategorin människor. Man kräver större insatser från samhället samtidigt som man menar att budgetunderskottet är för stort. Det är svårt att få den ekvationen att gå ihop, om man inte accepterar Kjell-Olof Feldts förklaring i TV när nådiga luntan presenterades, då han sade att budgetunderskottet är både för stort och för litet. Just det! Det gäller att ha handlingsfriheten kvar och kunna vända kappan efter vinden.

Är det ansvarsfull politik när man vill både behålla kakan och äta upp den? Budgetunderskottet måste minska – och det är vi alla överens om – men samtidigt går den socialdemokratiska kravmaskinen för högtryck. Är det detta som kallas ansvarsfull politik?

Det finns vissa socialdemokrater i den här kammaren som har en enastående förmåga att svartmåla Sveriges situation. Jag behöver inte gå många steg från min plats för att stöta på dem. Invånarna i Kalmar län som läste gårdagens provinspress förstår helt säkert vad jag avser. Hur länge tror man egentligen att man kan underskatta människors förmåga att tänka själva? Tror man att svenska folket består av fullständiga analfabeter på t. ex. det ekonomiska området? Tror man att svenska folket går på den fantastiska glamourpresentation man presterar om sitt eget parti och supermänniskorna där?

Låt mig, fru talman, anknyta mitt resonemang till mitt eget län för en kort stund. Det gäller alltså Kalmar län.

I 44 år, fram till 1976, hade socialdemokraterna makten här i landet. Eftersom man från socialdemokratiskt håll säger sig vara så klart överlägsen oss politiker som arbetar för ett icke-socialistiskt samhälle, varför har då exempelvis Kalmar län stått stilla i utvecklingen under hela denna tid? Varför har inte vårt län utvecklats åtminstone i takt med genomsnittet i övriga delar av Sverige? Varför har vi ungefär samma invånarantal i dag som vi hade för hundra år sedan? Varför är ålderssammansättningen så mycket sämre i vårt län än i övriga delar av landet? Varför har inte våra ungdomar kunnat beredas en meningsfull sysselsättning inom det egna länet i större omfattning?

Givetvis funderar vi litet till mans på alla "varför" som jag nu har radat upp. Vi har ju i Kalmar län ett underbart landskap. Vi har en längre och

Nr 73

Torsdagen den
4 februari 1982

---

*Allmänpolitisk
debatt*

vackrare kust där än vad de flesta län kan uppvisa. Dessutom har vi det underbara Öland. Under förra sommaren hade vi ett klart rekord vad gäller utländska turister. Ja, allt verkar som upplagt för ett län i utveckling. Dessutom befolkas länet i stor utsträckning av företagsamma smålänningar. Det här länet förtjänar en bättre marknadsföring än den svartmålning somliga politiker i hög ansvarsställning presterar. Givetvis kan man inte göra det så lätt för sig som somliga i dagens opposition gör, när de påstår att allt var bra fram till hösten 1976 för att sedan fullständigt rasa samman. Man är bra naiv, om man tror att människorna går på den enkla förklaringen.

Ett läns utvecklingsförmåga är beroende av många faktorer. Näringslivet är mycket beroende av bl. a. kommunikationerna. Vi fick aldrig någon ostkustbana i SJ:s regi. I stället får vi klara oss med tre "matarlinjer" fram till stambanan – från Kalmar till Alvesta, från Oskarshamn till Nässjö och från Västervik till Linköping. Den sistnämnda har dock inte hänförts till riksnätet i hela sin sträckning, men vi hoppas att så kommer att ske under innevarande år. Våra vägförbindelser börjar nu bli riktigt acceptabla, även om det finns ytterligare önskemål. Gamla riksväg 15 har t. o. m klassificerats som Europaväg och fått beteckningen E 66. Upplysningsvis kan tilläggas att detta skett efter 1976. Måhända kan sambandet med en ökad utlandsturism till länet här ha haft en viss betydelse.

Vad vi nu måste bevaka är att vi får behålla och utveckla våra flygförbindelser. Ur näringslivssynpunkt är det väsentligt att våra flygförbindelser med Stockholm inte tidsmässigt försämras i någon större utsträckning i och med jetflygets utflyttning till Arlanda. Socialdemokraternas skönmålning när det gäller nedbringningen av tidsåtgången för marktransporterna mellan Stockholms city och Arlanda börjar flagna något. Det blir tydligen inte så lätt att uppfylla de hurtfriska löftena om en nära nog halvering av tiden för dessa transporter. Ändå var detta en förutsättning för beslutets genomförande. I den luftfartspolitiska proposition som regeringen lagt fram denna vecka har dock viss hänsyn tagits till våra problem i detta avseende.

Slutligen, fru talman, några ord om den väsentligaste frågan just nu, nämligen sysselsättningen.

Vi har en kostnadsutveckling som inte ens oppositionen kan svära sig fri från, hur tappra försök den än gör. Vårt kostnadsläge medför att vi inte får avsättning för hela vår produktionskapacitet. Vi konsumerar mer än vi producerar, och därmed har vi kommit i ekonomiska svårigheter. Vi kan inte prismässigt konkurrera vare sig på exportmarknaden eller inom landet. På exportsidan har det dock ljusnat betydligt efter offensiva insatser från regeringen. Skall vi klara av våra problem, måste vi återanpassa oss till övriga världen. Vi kan inte fortsätta att låta kravmaskinerna gå för högttryck och leva över våra tillgångar.

Stora branscher har kommit i svårigheter. Jag kan bara nämna ett par som väsentligt berört vårt län, nämligen skogs- och varvsindustrin. Men även inom andra områden har vi fått vidkännas den minskade efterfrågan på våra produkter. Att problemen är stora kan belysas med det faktum att drygt

1 000 personer i dag är varslade i Oskarshamns kommun, som har 28 000 invånare. Vi måste givetvis finna vägar ut ur svårigheterna, även om det kommer att ta tid. Men vi måste finna naturliga, varaktiga lösningar och inte förlita oss på statens akutmottagning.

Vad vi dock förväntar oss från statens sida är ett medansvar så till vida att vi till länet får vår rättmätiga del av statlig verksamhet. I det avseendet är vi klart missgynnade. Och på det området finns det ingen regering – inte ens den socialdemokratiska före 1976 – som har gjort tillräckligt. Här finns det mycket att ta igen.

Vissa insatser görs nu och då – t. ex. i dag, när regeringen gav Kalmar Verkstads AB ytterligare en order på tippbara vagnar och snöröjningsvagnar till ett värde av 6,5 milj. kr. Det här är bra, men vi behöver mycket mera.

Fru talman! Jag har med mitt inlägg i årets allmänpolitiska debatt velat markera skillnaden i synsätt mellan ett liberalt parti som folkpartiet och ett socialistiskt parti på landets ekonomiska situation. Man kan givetvis måla allt svart och resignera – men detta gynnar inte vare sig landet i dess helhet eller oss själva som individer. Men man kan också se verkligheten i vitögat och söka finna lösningar på problemen. Med vår relativt höga standard internationellt sett har vi alla möjligheter att klara oss ur den här nedgången, utan att någon skall behöva lida nöd – och därtill förhoppningsvis gå stärkta ur krisen.

Anf. 124 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Under de borgerliga regeringarnas tid sedan 1976 har de stora rubrikerna avlöst varandra i Dalarnas tidningar: Horndal dör! Gruvkris i Västerbergslagen! 1 100 måste bort från Domnarvets järnverk! Kris för skinnets i Malung! – Jag säger detta för att nämna några exempel.

Den nu aktiva generationen har inte upplevt en sådan arbetslöshet i länet tidigare. Värst drabbar den ungdomar och kvinnor. Ute på sammankomster och möten träffas vi av frågorna: Håller jobben på att ta helt slut i Dalarna? Vad gör ni i riksdagen? Vad gör regeringen? Regeringens talesmän må väl svara för sig. De radikala åtgärderna efterlyser vi verkligen, som Gudrun Sundström sade.

Innan jag kommer till våra förslag kan det vara angeläget att ge en beskrivning av situationen.

Under första hälften av 1970-talet ökade industrisysselsättningen i Kopparbergs län. Från 1977 har sysselsättningen i industrin minskat. 7 500 industriarbetstillfällen har försvunnit. Ytterligare stora neddragningar väntas i SSAB:s anläggningar i Dalarna.

Förlusten av arbetstillfällen har varit särskilt hård i de industridominerade kommunerna i länet. Så har exempelvis Ludvika och Smedjebacken förlorat tillsammans närmare 1 200 industriarbetstillfällen under tiden 1975–1978. Orsaken till avtappningen ligger i den kraftiga nedgången i järn- och stålbranschen. Avesta har under den nämnda perioden tappat 340 industriarbetstillfällen.

I Borlänge har 1 100 arbetstillfällen försvunnit i SSAB, och ytterligare omkring 1 000 arbetstillfällen hotas. Malungs arbetsmarknad står inför ett sammanbrott. Under tiden 1975–1979 försvann 30 % av industriarbetstillfällena där, eller 520 i absoluta tal.

Enligt länsarbetsnämnden är sysselsättningsläget i länet mycket allvarligt. Under vintern kommer, enligt aktuella prognoser, arbetslösheten att öka dramatiskt. Inte minst arbetsmarknaden för kvinnor kommer att förvärras, då expansionen i den offentliga sektorn nästan har avstannat. Även arbetsmarknadsutsiktterna i de traditionellt mansdominerade sysselsättningsgrenarna är dystra. Utjämnings- och arbetslöshetstalen sker mellan män och kvinnor – en utjämnings dock inte genom tillväxt och expansion utan genom stadigt ökande arbetslöshetstal.

Den 12 januari 1982 var 6 873 personer arbetslösa i Kopparbergs län. Under december månad 1980 var 5 151 personer arbetslösa. Av årets arbetslösa var 3 343 kvinnor och 2 483 ungdomar. Denna mörka bild måste för klarhetens skull också kompletteras med att antalet beredskapsarbetare och antalet i arbetsmarknadsutbildningen har ökat med 1 350 resp. 120 personer.

Detta sammantaget med skogsindustrins problem med virkesförsörjningen, planer på ytterligare snabba neddragningar inom SSAB:s gruv- och stålsektorer, de fortsatta problemen för tekoindustrin och byggarbetsmarknadens sammanbrott gör den framtida bilden av sysselsättningen i vårt län allt annat än ljus.

Det som jag kallar sammanbrottet i byggnäringen innebär stor arbetslöshet såväl i byggbranschen som i byggämnesindustrin och i träindustrin. Dessa näringar har tillsammans 34 % av den totala industrisysselsättningen i länet.

F. n. går ca 1 000 byggnadsarbetare arbetslösa. 400 byggnadsarbetare finns i arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsarbete. Över 200 byggnadsarbetare har övergått till arbete i andra branscher. Detta sammantaget innebär att 40 % av länets byggnadsarbetare inte har arbete på den ordinarie byggarbetsmarknaden.

Bostadsbyggandet har nästan helt stannat av. Kommuner och landsting har minskat sina investeringar till följd av statsmakternas allt kraftigare ingrepp i de kommunala ekonomierna.

Under perioden januari–november 1981 påbörjades byggandet av 1 165 bostadslägenheter. Motsvarande siffra för 1980 var 1 300, och för 1979 var den 2 700.

Inom träindustrin försvann under 1981 ca 600 arbetstillfällen, och över 40 % av medlemmarna i Svenska träindustriarbetareförbundets avdelning i länet har under 1981 varit drabbade av antingen varsel, permitteringar eller arbetslöshet.

I takt med att bostadsbyggandet minskat har problem i framför allt snickeriindustrin tilltagit. Flera snickerier har lagts ner i länet, och många hotas.

Risken med denna nedläggningsvåg är att den dag byggandet åter ökar

måste produkterna importeras, då tillräcklig inhemsk produktionskapacitet saknas. Det kan inte anses förenligt med god planering att genom lågt byggande slå ut befintlig industri och jämna marknaden för import av produkter som vi skulle kunna göra själva.

Även om Kopparbergs län inte är ensamt om de stora arbetsmarknadsproblemen, måste stora insatser göras för att skapa ett allsidigt, bärkraftigt och effektivt näringsliv också i vårt län. Den tunga industrin med järnhanteringen och skogsindustrin i centrum måste även i framtiden vara kärnan i vårt näringsliv.

Hur skall vi ta oss ur den nuvarande förlamningen och vända utvecklingen uppåt igen?

För det första måste vi få en stål-, gruv- och mineralpolitik som har som sitt främsta mål att öka vår självförsörjning. I dag importeras sex tiondelar av vårt stålbehov, trots att produktionskapacitet ligger outnyttjad.

Nyckeln till minskad import av järn och stål ligger bl. a. i en ökad vidareförädling på tunnplåtsområdet. Plåtsatsningen i Domnarvet måste få en fortsättning inom SSAB. Den har förutsättningar att leda till ökad manufakturering inom verkstadsindustrin i berörda regioner.

Vår del av Bergslagen är ett av Europas rikaste mineralområden. Dessa slumrande rikedomar måste tas till vara. Ökad prospektering för att stärka gruv- och mineralsektorn är nödvändig. Liksom mineralpolitiska utredningarna anser vi att det är av stort intresse att kraftigt stödja prospekteringsverksamheten. I fråga om prospekterings geografiska inriktning måste man i första hand ge förtur åt områden där det är sannolikt att malmer förekommer. Bättre prospektering kan ske bl. a. genom att man tryggar det fortsatta arbetet för LKAB Prospektering AB, Grängesbergshuset, samt genom att Sveriges Geologiska Undersökning, SGU 2 – prospekteringsavdelningen, förlägger en filial till Mellansverige. Nämnden för statens gruvegendom, NSG, bör lokaliseras till Mellansverige.

För det andra måste skogsnäringen organiseras så, att vi får ut råvaran ur skogen. I dag lever vi med det paradoxala förhållandet att samtidigt som avverkningsmogen skog håller på att ruttna bort lider många sågar av virkesbrist.

För det tredje måste byggnadsbranschen ryckas upp inför ett hotande totalt sammanbrott. Genom större anläggningsarbeten skulle under en övergångstid många av de 1 000 byggnadsarbetarna kunna sysselsättas. Sådana betydelsefulla anläggningsarbeten skulle kunna ordnas genom exempelvis upprustning och modernisering av befintliga kraftverk.

Vägverket har omfattande planer för framtida vägutbyggnad i länet. Genom att tidigarelägga exempelvis bro-, viadukt- och gångtunnelavsnitten i planerade utbyggnader skulle arbetslösheten inom byggnadsarbetarkåren omedelbart kunna minskas.

Länsarbetsnämnden har i sitt "Dala-paket" visat på projekt, som med mycket kort varsel kan igångsättas. Skulle beredskapsmedel i stor utsträckning ställas till förfogande, får det också snabbt positiv inverkan på sysselsättningen.

För det fjärde måste stora resurser satsas på utveckling av de övriga industrierna i länet. Finge utvecklingsfonden samt regionala och lokala investmentbolag de avsedda resurserna, skulle man mera aktivt kunna hjälpa länets små och medelstora företag med produktutveckling, marknadsföring och exportsatsning.

Utvecklingsfonden har tillsammans med övriga regionala organ, Dalarnas forskningsråd och högskolan i Falun-Borlänge startat bl. a. ett datautvecklingsprojekt, som skall utveckla produktions- och konstruktionsteknik. Satsningar på forskning och teknisk utveckling är ett villkor för framtida sysselsättning i länet.

För det femte måste tillgången till energi tryggas. De kraftverk som har byggts i länet för att täcka bl. a. stålindustrins behov av elkraft bör förvärvas av samhället.

Dalarna har i förhållande till genomsnittet i landet hög ungdomsarbetslöshet, låg förvärvsfrekvens för kvinnor och en växande andel pensionärer. En livskraftig gemensam sektor är en förutsättning för att man skall kunna klara sysselsättning och service.

Så några ord om ett par geografiska områden, som ligger mig särskilt varmt om hjärtat. Först Västerbergslagen. För ungdomen där är situationen bedrövlig. Ungdomsarbetslösheten i Ludvika kommun är en av de högsta i landet. Sedan Idre. Boliden-Mineral AB har aviserat att man, sannolikt med avvecklingsstart fr. o. m. halvårsskiftet i år, avser att lägga ned gruvdriften vid Vassbogruvan i Idre, därför att brytvärdig malm då är helt slut. Tidigare var meningen den att Guttusjögruvan, med samma ägare, skulle ersätta Vassbo som brytningsobjekt. Malmen i Guttusjö anses emellertid nu så fattig att brytning inte betraktas som företagsekonomiskt lönsam. Mina s-kolleger på Dalabänken och jag anser emellertid att det är lämpligt att staten bidrar till uppehållande av driften vid Guttusjö genom avtal liknande dem som på sin tid träffades med Boliden för driften vid Stekenjokk. I en motion i år har vi också påpekat att det för en isolerad bygd som Idre blir en katastrofal åderlåtning av arbetstillfällen, om gruvdriften helt försvinner. Representanter från kommunen uppvaktade under gårdagen industriminister Åsling och påpekade då detta förhållande.

Kan man förvänta sig några snara åtgärder för dessa särskilt utpekade områden?

Dalarnas arbetarrörelse jobbar vidare på sitt program för arbete och utkomst i länet. Vad gör regeringen och regeringspartiernas representanter från länet? Fru talman! Detta är en fråga, som vi socialdemokrater ständigt möter ute i vårt län och som man otåligt kräver ett svar på!

Anf. 125 FRIDA BERGLUND (s):

Fru talman! Varav hjärtat är fullt därom talar munnen. Också mitt anförande kommer att gälla människors rätt till arbete.

I går eftermiddag talade industriminister Åsling med stor entusiasm om "ny era för framgång". Jag fick en obehaglig känsla i maggropen: Vad kommer att hända nu?

I december 1976 höll industriministern ett lika engagerat anförande, där han dömde ut den socialdemokratiska regeringens närings- och regionalpolitik. Han aviserade nya friska tag med 10 miljarder i investeringar i små företag i Norrbotten. Företagens vinster skulle ökas, och de fria marknadskrafterna skulle klara av den regionala balansen. Men i de fria marknadskrafterna finns inga komponenter som befrämjar den regionala balansen. Nu vet vi hur det blev, med allt det nya och fina.

De fria marknadskrafterna tillgodoser inte människornas behov av arbete och social trygghet. Den förda borgerliga politiken har skadat människorna och förorsakat många människor onödigt lidande. Arbetslösheten är av ondo – en liten påminnelse till alla dem som i kväll så vackert har talat om livskvalitet. Arbetslöshet betyder dålig livskvalitet.

Fru talman! Låt mig bara kort med några få siffror belysa varför jag kände oro när jag hörde att centern och industriministern dammat av sina argument för "nya friska tag".

Jag tar Norrbotten som exempel. Vi har aldrig haft så hög arbetslöshet som nu – dvs. öppen arbetslöshet. Över 11 400 personer är öppet arbetslösa. Av dem är 4 000 under 24 år – alltså ungdomar. Arbetslösheten har ökat de senaste månaderna. Vid månadsskiftet november-december ökade antalet arbetslösa med 1 150 personer. 25 % av byggnadsarbetarna är arbetslösa. Det finns bara 341 lediga platser, och det är tjänster med krav på kvalificerad yrkesutbildning. Det går 35 sökande på varje ledig plats. Långtidsarbetslösheten är oroväckande. Mer än 40 % av de arbetslösa är långtidsarbetslösa. Över 3 000 personer är i arbetsmarknadsutbildning. Det är färre än förra året. Ca 3 300 personer har beredskapsarbete. Fler och fler av de långtidsarbetslösa riskerar att bli utförsäkrade från arbetslöshetskassorna.

T. o. m. länets "utvecklingsmotor" – Luleå kommun – sviktar. Trots att Luleås befolkning minskat med ca 2 000 personer på tre år är arbetslösheten över 7 %.

I den här debatten har de borgerliga ledamöterna försökt att smita ifrån sitt ansvar. Det verkar som om det varit mer intressant att debattera arbetslösheten i våra grannländer eller ute i Europa – inte som ett avskräckande exempel utan som förevändning för att inte på allvar ta itu med problem i vårt eget land. Men de borgerliga partierna kan aldrig få smita ifrån sitt ansvar.

Det är dystert att samhället endast har socialvård att erbjuda de utförsäkrade fullt arbetsföra människorna.

Under de gångna åren har vi socialdemokrater lagt fram förslag som skulle ha inneburit en annan utveckling – men vi har inte fått igenom våra förslag. De borgerliga partierna har väntat på "under" från marknadskrafterna.

Fru talman! Läget är allvarligt – det räcker inte med ord, nu krävs det handling. Det krävs insatser på många olika områden. Därför har arbetarrörelsen, socialdemokraterna och LO utarbetat ett utvecklingsprogram för Norrbotten. Socialdemokraterna anser att om inte utvecklingen vänds, så kan stora delar av länets industrikapacitet slås ut för alltid. Det betyder att en viktig del av landets produktionsförmåga går förlorad.

Arbetarrörelsen anser vidare att det är en angelägenhet för hela nationen att bryta nedgången i Norrbotten. Sedan decennier tillförs nationen miljardvärden från vårt län genom produktion av malmer, stål, skogsprodukter och vattenkraft.

Utvecklingsprogrammet visar i fem steg konkreta åtgärder för att utveckla länets industri och sysselsättning. Det första steget är åtgärder för att sänka företagens kostnader för kapital, personal och transporter. Det är viktigt att förbättra förutsättningarna för industriell verksamhet genom att öka företagens förmåga att konkurrera. Frågan om finansiell rekonstruktion av basindustrierna kommer mina kamrater Karl-Erik Häll och Sten-Ove Sundström att gå in på närmare.

Man tar upp sänkta lönekostnader i gruv- och tillverkningsindustrin genom ett system med återbäring av arbetsgivaravgifter fr. o. m. 1983. Förslaget syftar till att göra det billigare att bibehålla och trygga sysselsättningen men dyrt att avskeda personal. Den differentierade arbetsgivaravgiften skall ingå som en del i ett brett program för utveckling av Norrbotten.

Vi har tidigare i debatten hört borgerliga ledamöter som pläderat för differentierade arbetsgivaravgifter. Vårt förslag överensstämmer inte med Ingemar Ståhls utredning. I den utredningen föreslås att systemet med differentierade arbetsgivaravgifter knyts till arbetstagarna. Detta gör att lägre avgifter utgår för personal, oavsett om arbetet utförs inom en viss region eller ej. Förslaget innebär följaktligen en kraftig stimulans till ökad pendling och flyttning till bygder med hög arbetslöshet och få arbetstillfällen. Detta framhåller utredaren som en mycket positiv effekt av förslaget. För vårt län skulle det innebära svårbemästrade problem, om länet ytterligare skulle åderlätas på kunniga yrkesarbetare.

Det andra steget inom programmet tas inom ramen för ett selektivt verkande system, där insatser styrs till enskilda företag efter särskilda beslut i varje enskilt fall. Det gäller det regionalpolitiska stödet som skall differentieras så, att de kraftfullaste insatserna kan göras i de mest utsatta landsdelarna.

Effektivisering av glesbygdstödet är en verklig förutsättning för att näringsverksamhet och sysselsättning skall kunna stärkas i inlandet. Utvecklingen grundas i bygdens egna resurser genom att man tillvaratar tillgängliga råvaror, genom förstärkning av de areella näringarna och olika former av kombinationssysselsättning.

Programmet upptar också stöd till industrilokaler för att underlätta företagens lokalanskaffning. Utvecklingsfonden föreslås få 10 miljarder kronor årligen under fem år. Regioninvest föreslås få 350 milj. kr. under fem år för att kunna utvidga sin verksamhet.

Det tredje steget gäller teknisk utveckling, samverkan mellan industrin och högskolan, effektivisering av marknadsföringen och utveckling av yrkesutbildningen.

Det fjärde steget gäller basindustrierna och en förstärkning av länets verkstadsindustri. Det tar också upp försöksverksamhet inom energiområdet. Det finns förslag på en aktiv skogspolitik. I utvecklingsplanen framhålls

jordbrukets betydelse. Av såväl regionalpolitiska som försvarspolitiska skäl är det motiverat att produktionsförutsättningarna tas till vara. I länets industrisvaga delar ger detta möjlighet till försörjning och utkomst. Fiske, bär och svamp tas också upp i programmet.

I det femte steget redovisas arbetsmarknadspolitiska åtgärder som är nödvändiga eftersom utvecklingsplanens insatser får genomslag på länets arbetsmarknad först efter viss tid. Behovet av omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder kvarstår alltså.

AMS har redan i våras krävt katastrofinsatser och lämnat in preciserade förslag. Länsstyrelsen har tagit fram ett miljardprogram – väl underbyggt.

Socialdemokraterna anser att nedgången i Norrbotten har tillåtits gå alltför långt. Därför kan utvecklingen vändas först efter ett brett angrepp mot orsakerna till den nuvarande sysselsättningskrisen. Det betyder att utvecklingsplanens samtliga fem steg måste starta samtidigt.

Regeringen har utlovat en speciell Norrbottensproposition. Vi väntar på den med stort intresse. Vi vill se hur regeringen tänker lösa krisen.

Vi har ofta fått höra att pengar finns – det är produkter som saknas. Arbetarrörelsen har bedömt läget som allvarligt och utarbetat en utvecklingsplan. Min fråga är: Vad har regeringen för alternativ? Kanske kan någon ifrån det borgerliga blocket lämna besked redan i kväll. Vi har ju anklagats för att bara svartmåla utan att redogöra för våra alternativ.

Fru talman! Till alla debattörer som med förkärlek diskuterar 1960- och 1970-talets början skulle jag också vilja säga att det var många insatser på olika områden som gjorde att de fria marknadskrafternas effekter, utflyttning och arbetslöshet, kunde stoppas av den socialdemokratiska regeringen.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag uppmana regeringspartierna, för att de inte skall mötas av någon överraskning, att i stället för att fly utomlands och syssla med det förgångna försöka reda upp dagens situation i vårt eget land. "Nöd bryter lag" kan bli en realitet. Nöd betyder inte enbart att man inte har mat för dagen. En arbetslös som ideligen slår sig mot en vägg, sökande efter jobb, kan uppleva sig vara i en mycket svår nödsituation.

Anf. 126 KARL-GUSTAF MATHSSON (s):

Fru talman! Timmen är sen. Jag skall därför försöka koncentrera mitt anförande så att om möjligt ytterligare en ledamot hinner upp i kväll.

Värdet av en allmänpolitisk debatt i riksdagen ifrågasätts ibland. Personligen anser jag att det är bra att den här typen av debatter förekommer, inte minst därför att debatten klagör för allmänheten var de väsentliga skiljelinjerna i svensk politik går.

Årets debatt, som nu börjar gå mot sin avslutning, har klart redovisat hur den borgerliga regeringen på område efter område misslyckats med sin politik. Den enda grupp som skulle kunna sätta ett plus för den förda borgerliga politiken är en minoritet av Sveriges folk bestående av kapitalägare och höginkomsttagare. Efter alla de sakliga redovisningar som hittills har gjorts i debatten beträffande sysselsättningsutvecklingen, pensionärer-

nas och de handikappades villkor, den stigande arbetslösheten etc. kan inte detta påstående på sakliga grunder motsägas.

Fru talman! Även om det har utlovats en regionalpolitisk debatt senare under året har vi socialdemokratiska ledamöter från Västmanlands län funnit det angeläget att under denna debatt i korthet lämna en redogörelse över den aktuella situationen i länet.

Västmanlands län har – och det med rätta – tidigare betraktats som ett expansivt län när det gällt såväl sysselsättning som befolkningsutveckling. Bakgrunden till denna utveckling under hela efterkrigstiden fram till 1970-talet stod att finna i Västmanlands tunga basindustriers snabbt ökande arbetskraftsbehov.

Den här positiva bilden av vårt län har drastiskt förändrats under de senaste åren. Det är ingen överdrift när vi nu säger att Västmanland är ett hårt drabbat län, inte minst beroende på strukturrationaliseringar och en långvarig lågkonjunktur inom industrin.

Med hjälp av statistiska centralbyråns statistik kan detta avläsas i såväl minskad sysselsättning som minskad befolkning. Enligt denna statistik är det endast tre län, nämligen Norrbotten, Västernorrland och Södermanland, som har högre relativ arbetslöshet än Västmanland, och det är endast ett län, Blekinge, som har en svagare befolkningsutveckling. Arbetslösheten i länet omfattar i dag nära 10 000 personer, varav nära 6 000 är direkt arbetslösa och de övriga är föremål för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av AMU-utbildning och beredskapsarbeten. Det är den högsta arbetslöshets-siffran i länet under efterkrigstiden.

Av samtliga arbetslösa utgör gruppen ungdomar upp till 25 år nära 3 500. Det är alltså här fråga om en hel årskull ungdomar som står utanför arbetsmarknaden. Trenden vi upplever är att antalet arbetslösa ständigt ökar, och framför allt är det nu fråga om en ökning av arbetslösa män som friställs inom industrin samt ungdomar.

Den hårdast drabbade regionen i länet är Fagerstaregionen. I början av 1970-talet uppgick befolkningen i regionen till drygt 30 000 invånare. I dag är befolkningen nere i omkring 27 000 personer. Därmed är Fagerstaregionen den minsta A-regionen i hela riket. Inom Fagerstaregionen, som består av de tre kommunerna Fagersta, Norberg och Skinnskatteberg, svarar industrisektorn för närmare hälften av den totala sysselsättningen.

Industrisysselsättningen i Skinnskatteberg är helt beroende av utvecklingen inom ASSI:s anläggningar, medan Fagersta kommun står och faller med bruket, Fagersta AB. I Norbergs kommun har industrisysselsättningen varit avhängig av Spännarhytteförvaltningen inom Surahammars Bruks AB. Kommunen drabbades därför mycket hårt när Spännarhytteanläggningen lades ner i april förra året. Vid detta tillfälle förlorade Norbergs kommun direkt 275 arbetstillfällen plus alla indirekta arbetstillfällen hos underleverantörer som föll bort.

Hallstahammars och Surahammars kommuner är båda kommuner med bruksorter där ett eller flera företag dominerar. Båda dessa kommuner har

och kommer att få svåra sysselsättningsproblem med arbetslöshet och utflyttning som följd.

Salaregionen, som består av kommunerna Sala och Heby, är en typisk glesbygdsregion, där jord- och skogsbruk dominerar och industrialiseringsgraden är låg. Under senare delen av 1970-talet har Salaregionen drabbats av en växande utflyttning av ungdomar.

Den dystra utvecklingen inom länet och framför allt inom de nämnda regionerna har bl. a. sin förklaring i det läge och de utvecklingstendenser som viktiga delar av västmanländsk tillverkningsindustri nu upplever.

Om vi först ser på gruvindustrin, så lades driften vid Bäckegrube i Ridderhyttan ner 1979, och året därpå stängde Surahammars Bruks AB sin gruva i Norberg. Därmed avslutades en flerhundraårig epok av gruvhantering i Västmanland.

Träindustrin i länet som bl. a. omfattar ASSI:s boardfabrik i Skinnskatteberg och ett flertal sågverk har samtliga avsättningsproblem, framför allt till följd av det extremt låga byggandet.

Länets betong- och tegelindustri har drabbats av ett flertal nedläggningar. Stålverken, som dominerar sysselsättningen i våra bruksorter, har varit mest utsatta för strukturrationaliseringar och lågkonjunkturer, med kraftiga personalneddragningar i samtliga bruksorter som följd.

Verkstadsindustrin uppvisar också stora problem, med permitteringar och driftsinskränkningar, framför allt inom sektorerna metallvaror och maskiner.

Den här föga uppbyggliga bilden ger belägg för vad jag inledningsvis slog fast, att Västmanland är ett hårt drabbat län i dag. Vi har fullt klart för oss, vilket också har omvitnats i denna debatt, att vi delar många av våra problem med övriga områden i vårt land. Vi är också klart medvetna om behovet av insatser på riksnivå för att man skall kunna förändra situationen. I grunden behövs en radikal förändring av vårt lands allmänna ekonomiska politik efter de riktlinjer som redovisats i de socialdemokratiska partimotionerna.

En sådan nödvändig förändring torde inte kunna inledas förrän efter höstens val. Under tiden fram till dess finns det ändå möjligheter för den nu sittande minoritetsregeringen att lyfta sig i kragen och mobilisera litet vilja att medverka till åtgärder som skulle kunna leda till avsevärda förbättringar när det gäller sysselsättningsläget i vårt län.

F. n. arbetar regeringen med den regionalpolitiska propositionen och i samband med detta arbete görs också en översyn av stödområdesavgränsningar.

I Västmanland ingår Fagersta- och Salaregionerna i stödområde 2, men i enlighet med ett beslut från i fjol finns möjligheter för regeringen att fram till den 1 juli i år bevilja stöd i enlighet med reglerna för stödområde 4 till orter i Bergslagen som särskilt drabbats av strukturomvandlingen i stålindustrin och gruvnäringen. För Västmanlands del betyder detta att såväl Fagerstaregionen som Surahammar och Hallstahammar har möjlighet till stöd i enlighet med bestämmelserna för stödområde 4. Dessa nya möjligheter har inom de berörda kommunerna tänt en förhoppningens gnista, att genom lokalise-

ringsstöd kunna starta nya verksamheter och förstärka redan etablerade företag. Det skulle därför vara djupt olyckligt om de diskussioner som tydligen förekommer inom regeringen om slopandet av stödområdena 1-3 skulle genomföras.

Med hänsyn till det angelägna i att alla åtgärder vidtas för att stödja och underlätta både ny företagsamhet och befintlig förutsätter vi att såväl Fagersta- som Salaregionen även fortsättningsvis kommer att tillhöra stödområdet. Vi förutsätter vidare att regeringen är beredd till fortsatta insatser för stålkriskommunerna genom kraftfulla temporära åtgärder under minst en femårsperiod. En annan angelägen sak beträffande lokaliseringsstödsärenden är att regeringens handläggning av dessa ärenden påskyndas. Som exempel kan jag nämna att bl. a. Norbergs kommun haft ett lokaliseringsärende liggande hos regeringen i snart ett halvår utan att beslut har fattats. Med en så långsam hantering torde eventuella lokaliseringsanslag frysa inne, samtidigt som redan drabbade orter ytterligare får känna av sysselsättningsminskningar.

Fru talman! Under lång tid har ASEA, det dominerande företaget i Västmanland, arbetat med en omfattande offert avseende leverans av kärnkraftverk till Mexico; en offert som nu är avlämnad. Inte bara ASEA och sysselsättningen i Västmanland är i stort behov av att denna affär går i lås utan den här affären är också av största betydelse för hela landet. Sysselsättningen i så gott som samtliga län berörs av denna affär. Men skall affären verkligen lyckas, så erfordras ett helhjärtat stöd från regeringens sida med nödvändiga exportkrediter. Enligt uppgift torde emellertid oenighet ha uppstått inom regeringen angående denna för svenskt näringsliv så viktiga fråga. Jag vädjar till regeringen att ta sig samman och ställa upp med de kreditvillkor som erfordras. Jag skulle se det som mycket olyckligt om oenighet inom regeringen skulle omintetgöra en av våra största exportaffärer.

I flera motioner till årets riksdag har vi socialdemokrater från Västmanland föreslagit olika åtgärder, som var för sig skulle bidra till att avhjälpa den obalans vårt län i dag befinner sig i. Jag vill här helt kort nämna en, nämligen vår hemställan om en lokalisering av statens energiverk till Västerås – en lokalisering som vi anser skulle vara klok och riktig ur såväl det nya energiverkets synpunkt som ur närings- och regionalpolitisk synpunkt. Ett sådant lokaliseringsbeslut skulle också innebära att riksdagens beslut om att "vidtaga starka statliga insatser för att kompensera Västeråsregionen för förlusten av F 1" infrias.

Fru talman! Med politisk vilja, en handlingskraftig regering och en sund ekonomisk politik kan många av de problem vårt och övriga län i dag upplever lösas.

Anf. 127 KARL-ERIK HÄLL (s):

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i vad min partivän Frida Berglund sade för en stund sedan om den socialdemokratiska utvecklingsplanen för Norrbottens län. Jag tror att när den genomförs kommer det att bli

ett lyft för länets utveckling. Dessutom konstaterade jag efter att ha följt massmedia i kväll att det initiativet tydligen har satt en extra fart på regeringspartierna, som nu vart och ett för sig presenterar improviserade förslag till lösningar på problemet med Norrbotten.

Jag har begärt ordet med anledning av den besvärliga situationen i malmfältskommunerna. Jag förstår, fru talman, att det blir mycket "gruvprat" i slutet av den här debatten, men det kan inte hjälpas. Vi måste tala om det, hur motbudande det än kan vara.

Anledningen till min oro är den starkt ökande arbetslösheten i dessa samhällen, där nu skarorna av arbetslösa ungdomar blir allt större och där den befintliga industrin dess värre inte anställer några människor utan tvärtom minskar antalet anställda. Grundorsaken till svårigheterna är nu som tidigare att LKAB och gruvverksamheten går på sparlåga.

Oron förstärks av att man nu inom LKAB fortlöpande överför stora grupper anställda till s. k. OSP som betyder organisation för särskilda projekt. Det är den senare tidens uppfinning för att placera övertalig personal från den reguljära malmhanteringen.

Man kan då invända mot det och säga att det inte borde finnas anledning till oro, när företaget nu har en särskild organisation för det ändamålet och anställningen i företaget kvarstår. Nu är det emellertid så att dessa omplacerade människor vet att det inte finns pengar för att göra verklighet av alla de projekt som har presenterats på papper.

I företagets information till de anställda kan man läsa att ingen skall behöva sluta i företaget på grund av arbetsbrist under 1982. Men hur det blir därefter beror helt och hållet på statsmakternas beredskap att ställa erforderligt kapital till förfogande.

De nu omplacerade vet en sak, och det är att de 1983 inte kan komma tillbaka i den ordinarie gruvhanteringen, därför att där var de övertaliga redan 1981/82.

Det är under dessa förutsättningar inget att undra över att man betraktar överföringen till detta OSP som ett första steg mot friställning och därmed arbetslöshet. Det hjälper då inte att företaget försäkrar att det inte skall bli på det sättet. Man vet nämligen att företaget självt saknar ekonomi för att garantera någonting efter 1982.

Oron förstärks av de rykten man nu hör om genomgripande förändringar inom Statsföretagsgruppen. LKAB:s anställda har med fog hoppats på att andra och mer livskraftiga delar av Statsföretagsgruppen skall kunna skapa de nya arbetstillfällena som behövs för att kompensera i vart fall en del av de arbetstillfällena som nu försvinner i gruvhanteringen. Nu ser det emellertid ut som om industriminister Åsling har för avsikt att avyttra de delar av Statsföretag som så att säga har framtiden för sig, och jag måste säga att om detta sker kommer den oro jag talar om att övergå i ett glödande missnöje med denna statens hantering.

Jag skall inte spekulera mer i detta. Vi får väl så småningom veta vad det är fråga om. Men jag lovar att vi med vaksamhet skall följa utvecklingen av de här frågorna. Att redan i denna debatt hoppas på ett klarläggande svar från

regeringen är väl att hoppas för mycket. Det är, såvitt jag förstår, inte möjligt att så långt ögat når se en regeringsföreträdare i det här skedet av debatten.

Vid kommunala uppvaktningar om jobb till malmfälten har det sagts, att om det bara finns vettiga objekt skall det inte stranda på pengar. Nu är det emellertid så att det finns en lång rad goda objekt, varav en del dessutom är väl undersökta och analyserade och bevisat lönsamma och omedelbart borde komma till utförande. Jag vill bara ge ett exempel, nämligen det redan tidigare omtalade och planerade apatitverket i MalMBERGET. Där har man nu kommit så långt att man på förhand har sålt hela produktionen för tio år framåt i tiden, och lönsamheten är god. Tyvärr har företaget LKAB inga egna medel som räcker för investeringarna och inte heller, såvitt jag förstår, råd att låna upp det erforderliga kapitalet. Industriminister Åsling, som så sent som i höstas var uppe i Kiruna och lovade att det fanns 150 miljoner tillgängliga bara företagsledningen bestämde sig för att sätta spaden i marken, säger nu att han inte heller har några pengar.

Fru talman! Vad är detta? Har vi alltså kommit så långt att vi inte längre har möjligheter att investera ens i klart lönsamma projekt? Jag hoppas nu verkligen att regeringen står vid sitt ord och plockar fram de erforderliga pengarna.

Om nu så väl dokumenterade och lönsamma projekt inte kan komma till stånd, kan man med fog fråga sig hur det skall gå med alla andra projekt som LKAB har aktualiserat och presenterat för industridepartementet och regeringen.

Det är en lång rad intressanta och för malmfälten viktiga förslag, varav en del är helt nödvändiga att utföra, om man över huvud taget skall kunna bryta malm i malmfältens gruvor i framtiden.

Det gäller tidigareläggning av tillredningsarbeten både i Kiruna och MalMBERGET, arbeten som ändå måste göras och som – om de startas nu – kan ge värdefull sysselsättning till nu övertaliga gruvarbetare.

Det gäller utvecklingsprojekt, som avser att rationalisera och effektivisera morgondagens gruvbrytning.

Allt detta tycker man borde vara så värdefullt att medel skulle ställas till förfogande utan dröjsmål. Det gäller ju egentligen garantin för att de norrbottniska gruvorna och malmerna även i fortsättningen skall få en chans att bidra till folkhushållet.

Det är även en lång rad projekt som ligger utanför järnmalmsverksamheten. Sådana projekt borde ligga helt i linje med den mening som industriminister Åsling bl. a. uttalar i de direktiv han utfärdat till den nyligen tillsatta malmfältsutredningen.

Bara något exempel, fru talman! Det gäller den stora grafitfyndigheten i Vittangi, som både LKAB och Kiruna kommun är starkt intresserade av ur energisynpunkt. Fyndigheten är ännu inte helt kartlagd. För detta erfordras ytterligare undersökningsborrningar och dessutom en del andra arbeten för att man skall kunna helt klarlägga utvinningsbarheten. De 4 miljoner som det kostar har man inte i dag. Dessutom måste dessa borrningsarbeten

förberedas, och alla transporter måste klaras medan isen ännu ligger stark på Torncälven. Det är nämligen ännu fråga om arbeten i väglöst land. Får man inte fram de medel som behövs förlorar man ytterligare minst ett år för detta projekt. Det är alltså nödvändigt med snabba beslut.

I anslutning till den nu snart startade koppargruvan Viscaria kan man tidigarelägga en rad nödvändiga investeringar som också ger värdefulla jobb till den arbetskraft som inte längre har arbete vid LKAB i Kiruna.

Utöver detta vill jag bara peka på de mycket intressanta projekt inom torvområdet som LKAB föreslår att man skall starta och som innebär att ett stort antal varaktiga arbetstillfällen både i Kiruna och Malmberget kommer till stånd. Det är fråga om enormt stora torvtillgångar i både Kiruna och Gällivare kommuner. Alla ligger inom korta transportavstånd, och de borde därigenom vara av stort intresse. Vårt oljeberoende och vår strävan att minska det talas det ofta om, och här har man verkligen en möjlighet att omsätta detta tal i praktisk handling.

Man har även föreslagit att ett torvlaboratorium skall lokaliseras till Malmberget och att det i anslutning till detta skall startas arbete med vidareförädling av torven till torvpellets och förädling av våt råtorv till kol. En sådan forskning och utveckling borde vara av stort intresse för vår framtida energiförsörjning.

Det finns alltså, fru talman, många uppslag till hur man redan nu kan skapa förutsättningar för nya bestående arbetstillfällen i de så hårt drabbade malmkommunerna. Jag hoppas verkligen att regeringen inser sitt stora ansvar och ställer erforderliga medel till förfogande.

Det har aviserats en Norrbottensproposition, det har talats om satsningar av miljardbelopp. I dag vet vi inte vad det blir av det. Rykten förtäljer att förslagen krymper efter hand. Jag menar att det verkligen finns anledning för regeringen att snabbt plocka fram de medel som är nödvändiga.

Det finns, fru talman, ytterligare ett skäl till att regeringen nu måste skynda på att fatta sina finansieringsbeslut, och det är att man nu kan börja se litet klarare hur LKAB:s överlevandeplan utvecklas. LKAB:s nya ledning sade att förutsättningarna att hålla alla tre gruvorna i Kiruna, Malmberget och Svappavaara i drift var att man 1983 hade kommit upp i en försäljning av ca 25 miljoner ton färdigprodukter. Det är ingen överdrift att säga att det ser tämligen mörkt ut i dagsläget. Det gäller således att redan nu med kraft gripa sig an med att skapa de alternativa sysselsättningstillfällen som är ett livsvillkor för att malmkommunerna skall överleva. Regeringen har ingen tid att förlora, och det är därför vi så enträget uppmanar regeringen att handla nu.

Fru talman! Eftersom jag tydligen är den siste talaren i kväll ber jag att få tacka för ordet och önska fru talmannen god natt.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Nr 73

13 § Kammaren åtskildes kl. 23.53.

Torsdagen den
4 februari 1982

In fidein

---

*Allmänpolitisk
debatt*

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert